

Vangitsemisen oikeudenmukaisuus

Vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen liittyvien seikkojen tarkastelu eräissä KKO:n ratkaisuihin.

Mikko Orava

12/2021

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Mikko Orava

Julkaisun nimi: Vangitsemisen oikeudenmukaisuus. Vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen liittyvien seikkojen tarkastelu eräissä KKO:n ratkaisuisa.

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen & oikeustieteellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Ossi Kaario & Kari Koppanen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tässä opinnäytetyössä perehdytään ennen tuomion julistamista tapahtuvaan vangitsemiseen ja eräisiin vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen vaikuttaviin seikkoihin. Opinnäytetyön tavoitteena on pyrkiä selvittämään, miten ennen tuomion julistamista koskeva vangitseminen tapahtuu ja millaisia vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen liittyviä seikkoja on eräissä korkeimman oikeuden tapauksissa tarkasteltu. Opinnäytetyön aihe on pyritty rajaamaan siten, että se koskee ainoastaan esitutkintavaiheessa tapahtuvaa vangitsemista.

Opinnäytetyön tutkimuskohteeksi on valittu tässä työssä neljä korkeimman oikeuden ratkaisua. Näiden kyseisten korkeimman oikeuden ratkaisujen pohjalta on pyritty nostamaan ylös sellaisia seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet kyseisissä tapauksissa vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen. Opinnäytetyön tutkimusmetodina käytetään lainopillista tutkimusmenetelmää ja tarkemmin ottaen tulkintalainoppia. Laintulkinnallisiin kysymyksiin on työssä käytetty apuna korkeimman oikeuden ratkaisujen lisäksi myös oikeuskirjallisuutta ja lain esitöitä.

Opinnäytetyöhön valituista korkeimman oikeuden ratkaisuista eräiksi vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen vaikuttaviksi seikoiksi nousi muun muassa vangitsemisvaatimuksen muotomääräykseen ja vaatimuksen esittämiseen liittyvät asiat, vangitsemisvaatimuksen tekijän toimivaltuus, vaa-raedellytyksien voimassaolo, vangitsemisen yleiset periaatteet sekä vangitsemiseen liittyvien määräaikaisten noudattaminen.

Sivumäärä: 35

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Joulukuu 2021

Avainsanat: korkein oikeus, oikeudenmukaisuus, pakkokeino, vangitseminen

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUSASETELMA	5
2.1 Tutkimuskysymys ja tavoite.....	5
2.2 Tutkimuksen rajaus	5
2.3 Tutkimusmenetelmä.....	6
3 VANGITSEMINEN	6
3.1 Yleistä vangitsemisesta.....	6
3.2 Vangitsemisen edellytykset	7
3.3 Vangitsemista koskevat todennäköisyyskynnykset	8
3.4 Vaaraedellytykset.....	9
3.5 Vangitsemisvaatimus	10
3.6 Tuomioistuin	11
3.7 Vangitsemiskäsittely.....	12
3.8 Vangitsemisasiassa esitettävä selvitys.....	13
3.9 Päätös vangitsemisasiassa	13
3.10 Muutoksenhaku.....	14
3.11 Yleisiä periaatteita.....	15
3.12 Julkisuus vangitsemisasiassa.....	16
4 KORKEIMMAN OIKEUDEN TAPAUKSET	17
4.1 KKO 2021:40	17
4.1.1 Alemmat oikeusasteet	17
4.1.2 Käsittely korkeimmassa oikeudessa	18
4.1.3 Vangitsemisvaatimuksen tekijä.....	18
4.1.4 Vangitsemisvaatimus.....	19
4.1.5 Korkeimman oikeuden ratkaisu.....	20
4.2 KKO 2019:99	20
4.2.1 Alemmat oikeusasteet	20
4.2.2 Käsittely korkeimmassa oikeudessa	21
4.2.3 Vangittuna pitäminen vaikeuttamisvaaran perusteella	22

4.2.4 Vangitsemisen suhteellisuusperiaatekysymys	22
4.2.5 Korkeimman oikeuden ratkaisu.....	23
4.3 KKO 2014:29	23
4.3.1 Alemmat oikeusasteet	23
4.3.2 Käsittely korkeimmassa oikeudessa	24
4.3.3 Oikeudenkäyntivirheen arviointi	25
4.3.4 Vangitsemispäätöksen lainmukaisuus	25
4.3.5 Korkeimman oikeuden ratkaisu.....	25
4.4 KKO 2006:84	26
4.4.1 Alemmat oikeusasteet	26
4.4.2 Käsittely korkeimmassa oikeudessa	26
4.4.3 Korkeimman oikeuden ratkaisu.....	27
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	27
5.1 Vaaraedellytysten arviointi	27
5.2 Vangitsemisvaatimuksen tekijä ja vangitsemisvaatimuksen muoto	28
5.3 Yleisten periaatteiden arviointi	29
5.4 Vangitsemiseen liittyvät määrääjat	30
6 POHDINTA	30
VIRALLISLÄHTEET	33
LÄHTEET	34

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus SopS 85–86/1998
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
PKL	Pakkokeinolaki 22.7.2011/806
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
YTJulkL	Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370

1 JOHDANTO

Suomen pakkokeinolaista löytyy kuusi vapauteen kohdistuvaa rikosprosessuaalista pakkokeinoja, jotka ovat nouto, kiinniotto, pidättäminen, vangitseminen, matkustuskielto sekä tutkinta-aresti. Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus tarkastella näistä rikosprosessuaalisista pakkokeinoista vangitsemista. Kyseistä aihetta pyritään tarkastelemaan vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen liittyviä seikkoja silmällä pitäen. Vangitseminen voi tapahtua eri rikosprosessin vaiheessa, mutta tässä opinnäytetyössä painopiste keskittyy esitutkintavaiheessa ennen tuomion julistamista tapahtuvaan vangitsemiseen ja lähinnä pidätetyn henkilön vangitsemiseen.

Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla tarkoitetaan viranomaisten käytössä olevia, lakiin kirjoitettuja toimenpiteitä, joilla puututaan henkilön perusoikeuksiin, kuten vapauteen ja koskemattomuuteen. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen tarkoituksena on turvata ja varmistaa rikosprosessin eteneminen häiriöttä sekä saattaa se oikeaan aineelliseen lopputulokseen. Vangitseminen on ankarin rikosprosessuaalinen vapauteen kohdistuva pakkokeino, jossa henkilöltä riistetään vapaus pitämällä häntä säilössä usein melko pitkiäkin aikoja. Koska vangitseminen on voimakas toimenpide ja siinä puututaan hyvin syvälle yksilön perusoikeuksiin, on laissa määritelty tarkasti edellytykset kyseiselle toimenpiteelle.

Valitsin tämän aiheen sen vuoksi, koska pääsin työharjoittelussani tutkimaan yhtä sellaista rikosasiaa, jossa rikoksesta epäilty vangittiin esitutkinnan aikana. Pohdin tuolloin, että vangitsemista koskevasta aiheesta voisi tehdä opinnäytetyön siksi, koska itselläni ei ollut niin selvää kokonais kuvaa siitä, mitä asioita vangitsemiseen liittyy. Näin ollen ajattelin, että opinnäytetyön ohella voi mahdollisesti myös opiskella tarkemmin tämän kyseisen pakkokeinon käytön sisältöä.

Opinnäytetyössäni pyrin aluksi kertomaan työn tutkimusasetelmasta, missä kerrotaan tutkimuskysymys, aiheen rajausta sekä tutkimusmenetelmä. Tutkimusasetelmaa seuraavassa kappaleessa paneudutaan työn tietoperustaan, jossa tarkastellaan yleisesti esitutkintavaiheessa tapahtuvia vangitsemiseen liittyviä asioita, kuten vangitsemisen edellytyksiä ja vangitsemisprosessin kulkua. Oikeudenmukaiseen vangitsemiseen liittyviin piirteisiin ja ajatussisältöihin on tarkoitus työssä myös tutustua ja niiden käsitteleminen on keskeisessä asemassa tämän opinnäytetyön kannalta. Valitsin työhöni neljä korkeimman oikeuden tapausta, joissa on käsitelty eräiden vangitsemistapausten oikeudenmukaisuutta. Korkeimman oikeuden tapaukset toimivat tämän opinnäytetyön tutkimusaineistona ja niiden pohjalta pyritään vastaamaan työn tutkimuskysymykseen.

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tutkimuskysymys ja tavoite

Tämän opinnäytetyön teoriaosiossa perehdytään ennen tuomion julistamista tapahtuvaan vangitsemista koskevaan lainsäädäntöön. Aiheeseen liittyvän lainsäädännön sisällön pohjalta pyritään tarkastelemaan sitä, miten esitutkintavaiheessa ennen tuomion julistamista koskeva vangitseminen tapahtuu ja mitkä asiat ovat eräiden korkeimman oikeuden ratkaisujen mukaan olleet keskeisessä asemassa vangittavaksi vaaditun henkilön oikeusturvan ja oikeudenmukaisen vangitsemisen toteutumisen kannalta. Aiheeseen liittyvän lainsäädännön sisällön tarkoitusta pyritään selventämään lain esitöiden sekä oikeuskirjallisuuden avulla.

Tämän työn tutkimuksellisessa osiossa tarkastellaan eräitä tähän opinnäytetyöhön valittuja korkeimmassa oikeudessa käsiteltyjä tapauksia, jotka liittyvät ennen tuomion julistamista koskevaan vangitsemiseen. Opinnäytetyön tutkimuksellisena tavoitteena on selvittää kyseisten valittujen korkeimman oikeuden tapauksien pohjalta sellaisia keskeisiä seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet niissä esiintyvien vangitsemisasioiden oikeudenmukaisuuteen. Työhön valittuja korkeimman oikeuden ratkaisuja pyritään peilaamaan opinnäytetyön alussa esiteltävään teoriaperustaan.

2.2 Tutkimuksen rajaus

Opinnäytetyötä koskeva aihe on pyritty rajaamaan siten, että se käsittelee ainoastaan esitutkintavaiheessa tapahtuvaa ennen tuomion julistamista koskevaa vangitsemista. Opinnäytetyön alussa esiteltävässä teoriaosiossa käsitellään vangitsemiseen liittyviä yleisiä asioita sekä vangitsemisen yleisiä ja erityisiä edellytyksiä. Teoriaosiossa esitellään lisäksi vangitsemiseen liittyvää todennäköisyssporrastusta sekä vangitsemiseen liittyvien niin kutsuttujen vaaraedellytysten täyttymistä. Vangitsemiskäsittelyn kulusta ja vangitsemiskäsittelyyn liittyvästä sisällöstä on tarkoitus myös kertoa teoriaosiossa. Vangitsemiseen ja yleisesti pakkokeinojen käyttöön liittyy lisäksi eräitä yleisiä periaatteita, jotka ovat tärkeässä asemassa opinnäytetyön aiheen kannalta ja siksi nekin esitellään työn alussa.

Opinnäytetyöhön valittiin neljä korkeimman oikeuden tapausta, joissa kaikissa käsiteltiin ennen tuomion julistamista koskevien vangitsemisasioiden oikeudenmukaisuutta. Korkeimman oikeuden ratkaisuihin tarkastellaan alempien tuomioistuinten arviointia liittyen kyseisiin tapauksiin ja korkeimman oikeuden päätöksistä yritetään nostaa esille ne keskeisimmät seikat, jotka ovat vaikuttaneet tapauksia koskeviin ratkaisuihin. Tämän opinnäytetyön pyrkimyksenä ei ole esittää minkäänlaisia tyhjentyviä, kaiken kattavia vastauksia vangitsemisen oikeudenmukaisuutta koskeviin asioihin. Valittujen korkeimman oikeuden tapauksien pohjalta yritetään nostaa ainoastaan tiettyjä esimerkkejä

sellaisista seikoista, jotka ovat vaikuttaneet vangitsemiseen liittyvien oikeudenmukaisuuskysymysten arviontiin.

2.3 Tutkimusmenetelmä

Tämän opinnäytetyön tutkimus toteutetaan oikeustieteellisenä tutkimuksena, jonka tutkimusmenetelmänä käytetään lainopillista menetelmää. Lainopin tarkoituksena on selvittää voimassa olevien oikeusnormien sisältöä sekä tutkia niihin liittyviä ajatussisältöjä. Lainopin tehtävää on luonnehdittu kaksijakoiseksi, johon kuuluu lain tulkinta sekä lain systematisointi. (Hirvonen 2011 s. 22.)

Tulkintalainoppia pidetään lainopin käytännöllisenä puolena, jonka tehtävinä on oikeusperiaatteiden punninta sekä niiden tasapainottaminen. Systematisointi tarkoittaa lainopin kannalta sitä, että oikeusnormeista koostuvaa materiaalia pyritään järjestämään lainopin avulla siten, että ne ovat jaoteltavissa oikeudenaloittain. Tämän kautta pyritään rakentamaan yhtenäistä ja johdonmukaista oikeusjärjestelmää. Lainopin systematisoinnissa tutkitaan keskeisesti oikeudenalojen käsitteitä sekä oikeusperiaatteita. (Hirvonen 2011 s. 25.)

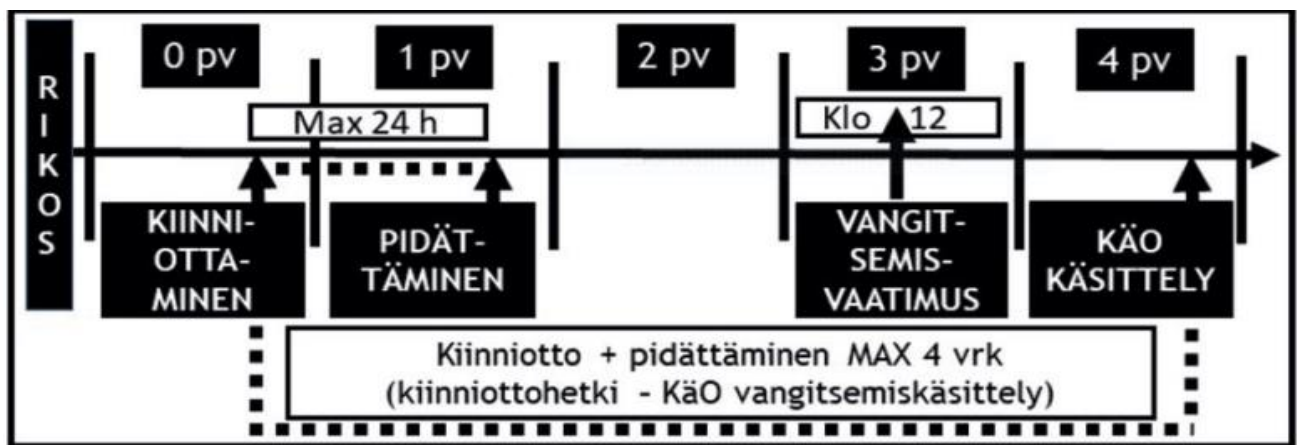
Tässä opinnäytetyössä nojaututaan keskeisimmin tulkinnalliseen lainoppiin, jonka avulla pyritään selvittämään sitä, mikä on voimassa olevan oikeuden tietyn hetkinen sisältö ja miten oikeus tosiasiallisesti toteutuu. Lainopin avulla tutkitaan keskeisesti myös sitä, mikä on voimassa olevaa oikeutta ja mikä merkitys esimerkiksi lain esitöistä ja korkeimman oikeuden ratkaisuksista löytyvällä materiaalilla on. (Hirvonen 2011 s. 23–24.)

3 VANGITSEMINEN

3.1 Yleistä vangitsemisesta

Vangitseminen on ankarin vapauteen kohdistuva rikosprosessuaalinen pakkokeino ja sen tarkoituksena on, että rikoksesta epäillyltä riistetään vapaus pitämällä häntä säilössä muun muassa rikosprosessin turvaamiseksi. Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 85–86/1998) asettaa perustan vapauteen kohdistettavien pakkokeinojen käytölle. EIS 5 artiklassa on esitetty ne perusteet, jolloin henkilön vapautta voidaan rajoittaa. Kyseisessä artiklassa esitetyt säädökset on sisällytetty myös Suomen perustuslakiin (11.6.1999/731). PL 7 §:n perusteella turvataan jokaisen oikeus vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. PL 7 §:n mukaan ”*Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta*”. Vapautta rajoittavista toimenpiteistä sekä niiden edellytyksistä säädetään Suomen pakkokeinolaissa (22.7.2011/806).

Aikajanallisesti vangitseminen tapahtuu tavanomaisesti siten, että rikoksesta epäilty otetaan ensin kiinni, jolloin kiinniotto saa PKL 2:1 §:n mukaan kestää ajallisesti enintään 24 tuntia. PKL 2:1 §:n mukaan kiinniottosta tulee ilmoittaa viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on päätettävä 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta, että päästetäänkö kiinniottettu vapaaksi vai pidätetäänkö hänet. PKL 2:1 §:ssä mainitaan lisäksi, että mikäli kiinniottaminen kestää yli 12 tuntia, tulee pidättämisen edellytysten olla olemassa. Jos rikoksesta epäilty päätetään pidättää, tulee hänet kuitenkin vapauttaa PKL 2:7 §:n mukaan heti, kun pidättämisen edellytykset eivät enää täyty. Mikäli pidätettyä henkilöä esitetään vangittavaksi, tulee vangitsemisvaatimuksen olla PKL 3:4 §:n mukaan tehtynä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista. Tuomioistuimen tulee PKL 3:5 §:n mukaan ottaa pidätettyä koskeva vangitsemisasiä käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta. Jos vangitsemisvaatimusta ei esitetä, pidätetty henkilö on päästettävä vapaaksi viimeistään PKL 2:7 §:ssä esitetyn vangitsemisvaatimuksen tekemistä säädetyn ajan kuluttua.

(Kuva 1) Prosessi: kiinniottaminen – pidättäminen – vangitseminen (Rantaeskola 2019 s. 315)

3.2 Vangitsemisen edellytykset

PKL 2:11 §:ssä käsitellään vangitsemisen edellytyksiä ennen tuomiota koskevassa vangitsemisasiassa. Vangitsemisesta päättää tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esittämän vangitsemisvaatimuksen perusteella. Vangitsemista koskevat yleiset ja erityiset edellytykset noudattavat samoja lainalaisuuksia kuin pidättämisen edellytykset, jotka on esitetty PKL 2:5 §:ssä.

PKL 2:5 §:ssä esitetyt yleiset edellytykset pidättämisellä (ja vangitsemiselle) täyttyvät silloin, kun rikoksen voidaan epäillä tapahtuneen varsin todennäköisesti ja vangittavaksi vaaditun henkilön epäillään todennäköisin syin syyllistyneen kyseiseen rikokseen. Toinen mahdollinen yleinen edellytys tulee käsille silloin, kun rikoksen voidaan epäillä tapahtuneen varsin todennäköisesti ja henkilöä

on syytä epäillä rikoksesta sekä odotettavissa olevan lisäselvityksen perusteella vangitsemista on pidettävä erittäin tärkeänä.

PKL 2:5.1 1 kohdan mukaan pidättämisen (ja vangitsemisen) erityisenä edellytyksenä tulee olla, että tutkittavana on rikos, josta säädetty vähimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. PKL 2:5.1 2 kohdassa säädetään kuitenkin, että mikäli tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta, voidaan henkilö pidättää tai vangita, kun yksi tietyistä lisäperusteista täyttyy. Lisäperusteita on olemassa PKL 2:5.1 2 kohdan alakohtien perusteella silloin, kun henkilön epäillään joko a) karttavan esitutkintaa (karttamisvaara), b) vaikeuttavan esitutkintaa (vaikeuttamisvaara) tai c) jatkavan rikollista toimintaa (jatkamisvaara).

PKL 2:5.1 3 kohdan mukaan henkilö voidaan pidättää (sekä vangita) lisäksi silloin, kun hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti väärää tietoa. PKL 2:5.1 4 kohdan mukaan pidättäminen ja (vangitseminen) voi tulla kyseeseen myös silloin kun henkilöllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. PKL 2:5.1 3 kohdan ja PKL 2:5.1 4 kohdan perusteella tapahtuvaa vangitsemista ei olla sidottu erikseen rikoksesta säädettyyn rangaistusasteikkoon.

Vangitsemisen edellytyksiä koskevassa PKL 2:11 §:ssä kielletään erikseen henkilön vangitseminen alle 15-vuotiaana tehdystä rikoksesta. Samassa pykälässä todetaan, että alle 18-vuotias henkilö voidaan vangita vain, jos painavat syyt sitä edellyttävät. Näistä painavista syistä on kerrottu erikseen hallituksen esityksessä, jossa todetaan, että painavien syiden harkinnassa tulisi huomioida erityisesti rikoksen vakavuutta ja epäilyn ikää. Painavana syynä voitaisiin myös pitää vangitsemisen mahdollisuutta niissä tilanteissa, joissa lastensuojelun keinot eivät riitä lapsen rikoskierteen katkaisemiseen. (HE 177/2018 vp s. 42.)

3.3 Vangitsemista koskevat todennäköisyyskynnykset

PKL 2:5 §:ssä esitetyissä pidättämisen sekä (vangitsemisen) edellytyksissä ei varsinaisesti kerrota, että kuinka korkeana rikoksen teon tapahtumista on pidettävä. Fredmanin, Kanervan, Tolvasen ja Viitasen (2020) mukaan *”Oikeusturvanäkökohdat edellyttävät, että pidättäminen ei tule kysymykseen, ellei ole varsin todennäköistä, että kysymyksessä on rikos”*. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 775). Vangitsemisen noudattaessa pääpiirteittäin pidättämisen edellytyksiä, koskee rikoksen tapahtumista koskeva ”varsin todennäköistä” -todennäköisyysaste myös vangitsemista.

Kun vangitseminen tapahtuu ”syytä epäillä” -perusteella, saadaan henkilö vangita, mikäli PKL 2:11 §:n mukaan vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Tällöin muiden PKL 2:5 §:ssä esitettyjen vangitsemisen edellytysten pitää kuitenkin myös täytyä. Jos vangitseminen tapahtuu ”syytä epäillä” -perusteella, on PKL 3:11 §:n perusteella vangitsemisasia otettava uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään viikon kuluttua vangitsemispäätöksestä. Pidättämistä ja vangitsemista koskeva ”syytä epäillä” -kynnys täytyy silloin, kun ” *objektiivisella tarkkailijalla esitetyn näytön perusteella on ollut aihetta uskoa, että epäilty on saattanut rikoksen tehdä, eikä mikään seikka puhu tällaista epäilyä vastaan*” (Halijoki 2001 s. 220). ”Syytä epäillä” -perusteella vangittu henkilö on päästettävä vapaaksi, jollei vangitsemisvaatimuksen tekijä pysty näyttämään viikon päästä järjestettävässä vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä sellaista lisäselvitystä, joka osoittaisi todennäköisyyskynnyksen ylittymistä (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 832).

”Todennäköisin syin” -ilmaisun perusteella tapahtuvalle vangitsemiselle ei ole annettu mitään tyhjentävää merkitystä, mutta Halijoki (2001) toteaa sen tarkoittavat karkeasti seuraavaa: ”*kun objektiivinen tarkkailija vahvoin perustein saattaa epäillä henkilön tehneen tutkittavana olevan rikoksen, eikä mikään seikka puhu tätä epäilyä vastaan*” (Halijoki 2001 s. 220). Asiaan liittyvässä hallituksen esityksessä todetaan, että ”todennäköisin syin” -ilmaisua käytettäessä pitää olla enemmän todennäköistä, että epäily osoittautuu oikeaksi kuin, että se osoittautuu vääräksi. Matemaattisesti esitetynä todennäköisyyden tulee siis olla yli 50 -prosenttinen. Vangitsemispäätöksiä näkökannalta tämä raja on keskimäärin ylitetty tuntuvasti. (HE 14/1985 vp s. 16.)

3.4 Vaaraedellytykset

Vangitsemisen tapahtuessa silloin, kun tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta, pitää myös yhden kolmesta vaarasäännöistä olla täytynyt. Niin kutsuttu karttamisvaara tai pakenemisvaara täyttyy yleensä silloin, jos epäilty tavataan pakene-masta, hän yrittää paeta, hän ilmaisee pakoaikeensa tai hän on tehnyt valmisteluja pakenemista varten. Karttamisvaaran arvioinnissa tarkastellaan myös sitä, että onko henkilöllä vakinaista asun-toa tai työpaikkaa sekä millaiset ovat hänen perhetaustansa tai muut sosiaaliset suhteet. Painoar-voa karttamisvaaran arvioitiin tuo myös henkilön aikaisempi elämä ja käyttäytyminen. (Halijoki 2001 s. 221.)

Karttamisvaara liittyy myös PKL 2:5.1:n 4 kohdassa mainittuun erilliskohtaan, jossa pidättäminen (tai vangitseminen) voi tulla kyseeseen. Tässä kyseisessä kohdassa ei ole erikseen vähimmäisran-gausvaatimusta esitetty. Tämän kohdan perusteella henkilö voidaan vangita, mikäli hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkin-

taa. Huomioitavana tällöin kuitenkin on, että maastapoistumisvaaraan pitää olla perusteltu todennäköisyysnäyttö, eikä siihen riitä pelkästään se seikka, että henkilö on ulkomaalainen. Pakkokeinojen kohtuusperiaatteen vuoksi vähäisestä rikoksesta ei kuitenkaan PKL 2:5.1 4 kohdan perusteella voida henkilöä vangita. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 781.)

Vaikeuttamisvaara tai sotkemisvaara tarkoittaa sitä, että henkilön epäillään vaikeuttavan asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa (HE 222/2010 vp s. 17). Vaikeuttamisvaara on useasti käsillä esitutkinnan alkuvaiheessa. Kun esitutkinta on saatu päätökseen, vaikeuttamisvaaraan vetoaminen heikentyy tai se poistuu kokonaan, koska tuolloin henkilön ei voida enää katsoa kovin helposti vaikeuttavan asian selvittämistä. Vaikeuttamisvaaran edellytykset heikentyvät tai poistuvat myös silloin, kun henkilö itse myötävaikuttaa käsiteltävän asian selvittämistä. (Halijoki 2001 s. 222–223.)

Jatkamisvaaran perusteella tapahtuvan vangitsemisen tavoitteena on estää henkilöä jatkamasta rikollista toimintaa. Jatkamisvaaran arvioinnin perusteina käytetään henkilön aiempaa rikostaustaa sekä rikosten nopeaa uusimista. Pelkästään henkilön pitkä aiempi rikostausta ei riitä jatkamisvaaran perusteella tapahtuvaan vangitsemiseen, vaan käsillä olevan rikoskierteen on oltava ajankohdainen. Yleensä tämä peruste on olemassa, kun henkilö on useasti lyhyen aikavälin sisällä syyllistynyt samankaltaisiin rikoksiin, kuin mistä käsillä olevassa rikoksessa on kyse. (Halijoki 2001 s. 223.)

3.5 Vangitsemisvaatimus

Vangitsemisvaatimuksen tekijä esitutkinnan aikana on PKL 3:2 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Käytännössä tällä tarkoitetaan tutkinnanjohtajaa. Ennen vangitsemisvaatimuksen tekemistä tutkinnanjohtajan tulee tehdä ilmoitus syyttäjälle vangitsemisesta, jolloin syyttäjä voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vangitsemisvaatimuksen tekemisestä. Ilmoitus syyttäjälle tapahtuu lähinnä siitä syystä, että syyttäjän tulee arvioida ennakolta, ettei vangitsemisvaatimusta esitetä sellaisen asian johdosta, missä ei ole aihetta syytteen nostamiseen (HE 82/1995 vp s.163). Ilmoitus tulee tehdä ensisijaisesti sille syyttäjälle, joka ilmeisesti tulee toimimaan syyttäjänä syyteasiassa. Kiireellisissä tapauksissa ilmoitus voidaan tehdä myös päivystävälle syyttäjälle. (HE 222/2010 vp s. 251.)

PKL 3:3 §:ssä todetaan, että vangitsemisvaatimus on tehtävä pääsääntöisesti kirjallisesti. Esitutkinnan aikana vangittavaksi vaaditun henkilön ollessa pidätettynä, voidaan vangitsemisvaatimus tehdä myös suullisesti tai puhelimitse. Pidätettyä henkilöä koskeva vangitsemisvaatimus on toimitettava tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista. Suullisesti tai puhelimitse esitetyn vangitsemisvaatimuksen on katsottu olevan

sisällöltään niukempi kuin kirjallisesti tehty, joten vaatimus on myös viipymättä toimitettava kirjallisesti vangitsemisvaatimuksen käsittelevälle tuomioistuimelle. Vangitsemisvaatimuksesta tulee ilmetä vangittavaksi vaaditun henkilön nimi, rikos, josta häntä epäillään sekä vangitsemisperuste. (HE 222/2010 vp s. 252.)

PKL 2:15 §:n mukaan vangitsemisvaatimuksen tekijän on ilmoitettava vaatimuksesta myös pidätylle sekä hänen avustajalleen ja heille on toimitettava myös kirjallinen vangitsemisvaatimus. Fredmanin (2021 s. 565) mukaan poliisi kuitenkin useasti jättää antamatta kirjallisen vangitsemisvaatimuksen vangittavaksi vaaditulle henkilölle lain selvästä velvoitteesta huolimatta.

3.6 Tuomioistuin

Vangitsemisasiaa käsitellään pääsääntöisesti sen tuomioistuimen toimesta, joka on syyteasiassa toimivaltainen. Mikäli vangitsemisasiaa käsitellään eri tuomioistuimessa, kuin syyteasiaa käsittelevässä tuomioistuimessa, on vangitsemisvaatimuksen tekijän ilmoitettava PKL 3:13 §:n mukaan siitä vangitsemisasiaa käsittelevälle tuomioistuimelle. Syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin on se tuomioistuin, jonka piirissä kyseinen rikos on tapahtunut. Esitutkintavaiheessa tapahtuva pidätetyn vangitseminen voidaan myös vaihtoehtoisesti päättää jonkun muun tuomioistuimen toimesta. PKL 3:1 §:ssä mainitaan, että vangitsemisasiain saa ratkaista tällöin kärjäoikeus, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä. Vanhassa pakkokeinolaissa (30.4.1987/450) mainittiin, että vangitsemisesta voi päättää myös kiinniottamisaikakunnan kärjäoikeus tai pidätetyn säilyttämisaikakunnan kärjäoikeus, joita voidaan myös nykyään pitää sellaisina tuomioistuimina, joissa asian käsittely käy yleensä sopivasti päinsä. Kiireellisissä vangitsemistapauksissa, jotka on käsiteltävä esimerkiksi viikonloppuna, voi päätöksen vangitsemisasiasta tehdä myös päivystävä kärjäoikeus. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 803–804.) PKL 3:13 §:ssä säädetään, että jos vangitsemisvaatimus käsitellään eri tuomioistuimessa, kuin syyteasiaa käsittelevässä tuomioistuimessa on vangitsemisvaatimuksen käsitelleen tuomioistuimen ilmoitettava heti vangitsemispäätöksestä syytteen käsittelevälle tuomioistuimelle.

Vangitsemisasiaa käsiteltäessä tuomioistuin on toimivaltainen silloin, kun siinä on yhden tuomarin kokoonpano. Vangitsemiskäsittely voidaan järjestää myös muullakin kokoonpanolla, mikäli esimerkiksi sen jäsenet ovat kaikki paikalla, kun asia otetaan käsittelyyn. Käytännössä vangitsemisasiat ratkaistaan kuitenkin yleensä yhden tuomarin kokoonpanolla. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 805.)

3.7 Vangitsemiskäsittely

Vangitsemisvaatimuksen tullessa päätettäväksi esitutinnan aikana, on PKL 3:6 §:ssä säädetty, että vangitsemisvaatimuksen tekijän tai asiaan perehtyneen virkamiehen on oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä. Käytännössä yleensä kuitenkin vangitsemisvaatimuksen tehnyt päällystöön kuuluva tutkinnanjohtaja pidättämiseen oikeutettuna virkamiehenä, on paikalla vangitsemisasian käsittelyssä, koska hän kykenee parhaiten vastaamaan tai ottamaan kantaa tuomarin sekä avustajan esittämiin kysymyksiin. Muu asiaan perehtynyt virkamies, kuten jutun päätutkija voi olla paikalla vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä tutkinnanjohtajan sijasta, jos tämä on esimerkiksi estynyt muiden virkatoimien johdosta. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 809–810.)

Mikäli tutkinnanjohtajan sijasta asiaan perehtynyt virkamies osallistuu vangitsemiskäsittelyyn, käyttää hän tällöin tutkinnanjohtajan puhevaltaa siltä osin kuin vangitsemisvaatimus antaa siihen myöden. Asiaan perehtynyt virkamies voi luopua vangitsemisvaatimuksen esittämisestä tai jostain vangitsemisperusteesta, mutta hän ei voi esittää sellaista uutta vangitsemisperustetta, jota ei ole esitetty itse vangitsemisvaatimuksessa. On myös mahdollista, että tutkinnanjohtajan ohella vangitsemiskäsittelyyn osallistuu myös asiaan perehtynyt virkamies, kuten jutun päätutkija. Tällaisessa järjestelyssä saattaa olla etua siihen, että esimerkiksi jutun päätutkijalla voi olla sellaista yksityiskohdaista tietoa, jota tutkinnanjohtaja ei tapauksen osalta tunne. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 809–810.)

PKL 3:6 §:ssä säädetään, että mikäli tuomioistuin katsoo käsiteltävän vangitsemisasian kannalta soveliaaksi, voidaan vangitsemiskäsittely järjestää videoneuvottelua tai muuta teknistä tiedonvälitystapaa hyödyntämällä. Tällaisessa tapauksessa vangitsemiskäsittelyyn osallistuvilla on videoneuvottelun avulla puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuin kuitenkin pitää tarpeellisena sitä, että käsittely järjestetään tuomioistuimessa, on vangittavaksi vaadittu tuotava paikan päälle tuomioistuihin.

Vangitsemisasian tuomioistunkäsittelyn alkaessa, vangitsemisvaatimuksen tekijä tai muu asiaan perehtynyt virkamies toistaa suullisesti vangitsemisvaatimuksen sekä mahdollisesti tarkentaa vaatimuksen perusteina olevia seikkoja. Samassa yhteydessä vangitsemisvaatimuksen tekijä tai asiaan perehtynyt virkamies jättää tuomioistuimelle vangitsemisvaatimusta tukevan kirjallisen selvityksen, mikäli sitä ei ole toimitettu aikaisemmin vangitsemisvaatimuksen yhteydessä. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 814.)

Vaatimuksen esittämisen jälkeen tuomari antaa puheenvuoron vangittavaksi vaaditulle sekä hänen mahdolliselle avustajalleen, joilla oikeus esittää vastine vangitsemisvaatimuksella useimmiten suul-

lisesti. Vastineessa vangittavaksi vaadittava ja avustaja voivat esimerkiksi arvostella vangitsemisvaatimuksen tekijän esittämiä todennäköisyysperusteluja vangitsemiselle tai perustella näytössä esiintyviä mahdollisia puutteita, jotka puhuvat vangittavaksi vaaditun syyllisyyttä vastaan. Vastineessa voidaan myös esittää perusteluja sille, ettei vangitsemiselle ole tarvetta ja esimerkiksi matkustuskielto on riittävä toimenpide vapauden rajoittamiselle. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 815.)

Vangitsemiskäsittelyssä vaatimuksen tekijän on kyettävä perustelemaan sitä, miksi vangitseminen on tarpeellinen toimenpide. Tuomari kysyy vangitsemisvaatimuksen tekijältä tarvittaessa tarkentavia selvityksiä vangitsemisperusteille, jonka seurauksesta vangitsemisvaatimuksen tekijän on pysyttävä tekemään selkoa muun muassa esitutkinnan senhetkisistä vaiheista. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 815.)

3.8 Vangitsemisasiassa esitettävä selvitys

Vangitsemisasiassa esitettävän selvityksen tulee perustua pelkästään vangitsemisen edellytyksiin ja ne on esitettävä kirjallisessa muodossa. Tämän asian tarkoituksena on se, ettei vangitsemiskäsittelystä muodostuisi syyteasian ennakkokäsittelyä. Vangitsemisasiassa selvityksessä vangitsemisvaatimuksen esittäjän on tasapuolisesti sekä totuudenmukaisesti esitettävä ne seikat joihin vangitseminen nojautuu. Vangitsemisperusteiden olemassaolosta ei saa kehittyä sellaista kuvaa, jonka perusteella ne olisivat tulkittavissa vääristyneiksi tai toispuoleisiksi. Selvityksen aineistoon voi kuulua rikosilmoituksen ja kuulustelupöytäkirjojen lisäksi muita asiakirjoja kuten vangittavaksi vaadittua koskeva rikosrekisteriote. (HE 222/2010 s. 255.)

3.9 Päätös vangitsemisasiassa

Vangitsemisasiassa päätöksestä säädetään PKL 3:10 §:ssä. Vangitsemispäätös voi olla muodoltaan joko päätös henkilön vangitsemisesta tai päätös vangitsemisvaatimuksen hylkäämisestä. Vangitsemisasiassa koskeva päätös on julistettava pääsääntöisesti heti vangitsemisasiassa käsittelyn jälkeen. Mikäli samaa rikosasiaa koskevaan vangitsemisasiassa liittyy useampia henkilöitä niin päätös voidaan antaa sen jälkeen, kun kaikkia henkilöitä koskeva vangitsemisasiassa saadaan kokonaisuudessa ratkaistua. Tällaisessa tilanteessa, jossa useampia henkilöitä on samasta rikosasiasta vaadittu vangittavaksi, voidaan rikostutkinnallisista syistä joutua vangitsemisasiat käsittelemään erikseen. (HE 222/2010 s. 255.)

Vangitsemispäätöksestä on ilmettävä tieto siitä rikoksesta, josta vangittavaksi vaadittua henkilöä epäillään sekä vangitsemista koskeva peruste. Näillä tiedoilla tarkoitetaan tarkemmin rikosnimekettä, tekoaikaa ja -paikkaa sekä tietoa siitä, että tapahtuuko vangitseminen todennäköisin syin ja

onko vangitsemiselle joitain erityisiä edellytyksiä. Edellä mainituista kohdista tulee esittää perustelut ja päätöksessä tulee myös mainita säännönmukaisesti, ettei vangitsemista pidetä kohtuuttomana. Mikäli tuomioistuin päätyy vangitsemisen sijasta määrättävään lievempään vapauden rajoittamista koskevaan toimenpiteeseen eli matkustuskieltoon, on siitä tehtävä päätös PKL 5:5 §:ssä esitettyjen säädösten mukaisesti. Epäillyn ollessa läsnä vangitsemispäätöstä määrätessä tulee lisäksi syytteen nostamista koskeva määräaika asettaa niin kuin PKL 3:14 §:ssä säädetään. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 826.)

Hylkäävä päätös vangitsemisasiassa tarkoittaa sitä, että pidätetty henkilö on päästettävä vapaaksi. Tuomioistuimen päättäessä vangitsemisasian hylkäämisestä, on perusteluissa ilmentävä, miltä osin vangitsemisvaatimuksessa esitetyt perusteet ovat jääneet näyttämättä toteen tai minkä vuoksi vangitsemista koskevat perusteet eivät ole käsillä. Mikäli tuomioistuin katsoo vangitsemisen olevan kohtuutonta, on kohtuuttomuutta koskevat seikat perusteltava. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 828.)

3.10 Muutoksenhaku

Vangittu henkilö voi hakea vangitsemisasiaan muutosta kahdella eri tapaa, joko pyytämällä vangitsemisasian ottamista uudelleen käsiteltäväksi tai kantelemalla vangitsemispäätöksestä. Vangitsemisasian uudelleen käsittelystä säädetään PKL 3:15 §:ssä. Vangitsemisasian uudelleen käsittely tapahtuu vangitun esittämästä pyynnöstä ja sen käsittelee pääsääntöisesti se tuomioistuin, jossa myös syyteasia käsitellään. Tuomioistuimen on otettava vangitsemisasia uudelleen käsiteltäväksi vangitun pyynnöstä viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden päästä pyynnön esittämisestä. Vangitsemisasia voidaan käsitellä myös ennen syytteen nostamista sen tuomioistuimen toimesta, jonka tuomiopiiriin vangin säilytyspaikkakunta kuuluu. Vangitsemisasian uudelleen käsittelyn ei tarvitse tapahtua kuitenkaan aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä. (Fredman 2021 s. 580–582.)

Vangitsemisasian uudelleen käsittely tulee usein kyseeseen silloin, kun vangitsemista koskevaan päätökseen tulee ilmi jotain uutta tietoa, jolla voi olla merkitystä vangitsemisedellytyksiin. Uutena tietona voidaan pitää esimerkiksi jotain sellaista seikkaa, mikä saattaisi osoittaa vangin syyttömyyttä asiassa. Myöskin vangitsemisen kohtuuttomuuden tai suhteettomuuden uudelleen arviointi voivat olla sellaisia asioita, joiden syystä vangitsemisasian uudelleen käsittelyä pyydetään. Vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä ovat läsnä samat osapuolet, kuin varsinaisessa vangitsemisoi-keudenkäynnissä. (Fredman 2021 s. 582.)

Toinen mahdollinen tapa hakea muutosta vangitsemisasiaan on kannella vangitsemispäätöksestä. Kantelun tarkoituksena on esittää, että vangitseminen on tehty lain vastaisesti ja siinä pyritään

osoittamaan, että alempi oikeusaste on tehnyt virheen vangitsemisasiaa koskevassa päätöksessä. Asia, joka koetaan vangitsemisasiassa virheelliseksi, on yksilöitävä ja se tulee ilmetä kantelussa. Vangitsemiskantelulle ei ole asetettu määräaikaa ja kantelu on otettava käsittelyyn kiireellisenä asiana. Kanteluasia toimitetaan suoraan ylemmälle tuomioistuimella, eikä kantelua voi esittää enää vangitsemisen päätyttyä. Mikäli ylempi tuomioistuin ei hylkää kanteluasiata, tulee sen johdosta vangitsemisvaatimuksen tekijälle varata tilaisuus vastauksen antamiseen. Myös vangitsemisvaatimuksen tekijällä on oikeus kannella vangitsemispäätöksestä, mikäli vangitsemisasia on esimerkiksi hylätty. (Fredman 2021 s. 579.)

3.11 Yleisiä periaatteita

PKL 1 luvun yleisissä säännöksissä on esitetty tiettyjä periaatteita, jotka vaikuttavat pakkokeinojen soveltamiseen. Näitä keskeisiä periaatteita ovat suhteellisuusperiaate, vähimmänhaitan periaate hienotunteisuusperiaate sekä kohtuuttoman pidättämisen ja vangitsemisen kiellot. Periaatteet sääntelevät pakkokeinojen käyttöä ja ne ovat erittäin keskeisessä asemassa tässä opinnäytetyössä käsiteltävän vangitsemisen näkökannalta.

PKL 1:2 §:ssä kerrotaan suhteellisuusperiaatteesta, jonka tarkoituksena on suojella sitä, että pakkokeinon käyttö on oikeassa suhteessa tutkittavana olevaan epäiltyyn rikokseen, sen törkeysasteeseen sekä epäillyn rikoksen selvittämisintressiin. Pakkokeinojen käytön tulee olla lisäksi puolustettavassa suhteessa rikoksesta epäillylle aiheutuvaan oikeuden loukkaamiseen ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin. Suhteellisuusperiaate on huomioitu yleisesti sillä, että pakkokeinojen käyttö on yhteydessä rikoksesta säädettyihin rangaistusasteikkoihin. Vangitsemisen näkökannalta suhteellisuusperiaate näkyy esimerkiksi sillä, ettei kyseistä pakkokeinoa tule käyttää sellaisen rikoksen osalta, josta seuraamuksena tuomittaisiin vain sakkorangaistus. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 92–93.)

Suhteellisuusperiaatteeseen liittyy myös pakkokeinojen käytön kohtuullisuus pakkokeinon kohteeksi joutuvan henkilön näkökannalta. Kohtuullisuuden arvioon liittyy keskeisesti henkilön korkea tai alhainen ikä sekä mahdolliset terveydelliset seikat, kuten sairaus tai vamma. Myöskin raskaus tai pienten lasten hoivavelvoite ovat sellaisia asioita, jotka tulee ottaa huomioon pakkokeinojen kohtuullisuutta arvioitaessa. (Niemi 2017 yhteisteoksessa Frände, Helenius, Hietanen-Kunwald, Hupli, Koulu, Lappalainen, Lindfors, Niemi, Rautio, Saranpää, Turunen, Virolainen, Vuorenpää.)

PKL 1:3 §:ssä on säädetty vähimmän haitan periaatteesta, jonka tarkoituksena on turvata, ettei pakkokeinon kohteeksi joutuneelle aiheudu pakkokeinon käytöstä ylimääräistä haittaa tai vahinkoa. Kyseinen periaate sisältää myös sen ajatuksen, ettei pakkokeinon käyttö ajallisesti kestä kuin sen

verran mitä sen tarkoituksella pyritään saavuttamaan. Pakkokeinon käyttö ei siten saa olla rankaisullinen metodi vaan sitä tulee käyttää vain prosessuaaliseen tarkoitukseen. Vangitsemisen näkökannalta vähimmänhaitan periaate näkyy esimerkiksi sillä, että pakkokeinon käyttö on lopetettava heti, kun edellytyksiä sen jatkamiselle ei enää ole. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 94.)

PKL 1:4 § säädetty hienotunteisuusperiaate tarkoittaa pakkokeinojen käytön osalta sitä, ettei pakkokeinojen käytöllä saa herättää aiheetonta huomiota. Useasti pakkokeinoja käytetään sellaisissa tilanteissa, joissa sivulliset pystyvät havaitsemaan sen. Pakkokeinojen käyttö voi tulla myös muuten sivullisten henkilöiden tietoon, jolloin on riskinä, että pakkokeinojen käytön kohteeksi joutunut henkilö saatetaan leimata. (HE 222/2010 s. 72) Hienotunteisuusperiaate on keskeisessä asemassa myös vapautensa menettäneiden kohtelussa, jolloin esimerkiksi vangittuna olevaa henkilöä on pyrittävä suojelemaan haitalliselta julkisuudelta. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 95.)

PKL 2:13 §:ssä kerrotaan kohtuuttoman vangitsemisen kiellosta, jossa kielletään henkilön vangitseminen tai vangittuna pitäminen, mikäli se on kohtuutonta käsiteltävän asian laadun tai rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tain muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Hallituksen esityksessä (HE 222/2010) kerrotaan, että kohtuuttoman vangitsemisen kiellolla pyritään keskeisesti ehkäisemään vangitsemisesta nuorille rikoksentehtäjille aiheutuvia haitallisia vaikutuksia. Muita kohtuuttomaan vangitsemiseen vaikuttavia henkilökohtaisia olosuhteita on esityksen mukaan vangittavaksi vaaditun perheeseen liittyvät asiat, mahdollinen vakava sairaus, raskaus tai muu vastaava seikka. Mahdollinen tilanne, jossa vangitsemisen voitaisiin katsoa olevan kohtuutonta, on esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jossa vangittavaksi vaaditun henkilön yksinhuollossa on pieni lapsi, joka vapaudenriiston vuoksi jäisi vaille tarpeellista huoltoa. (HE 222/2010 s. 248.)

3.12 Julkisuus vangitsemisasioissa

Tuomioistuimen on pakkokeinoasioiden käsittelyssä noudatettava soveltuvin osin oikeudenkäynnin julkisuutta yleisessä tuomioistuimessa annetun lain säädöksiä (YTJulkL). Henkilöön kohdistuviin pakkokeinoihin, kuten vangitsemiseen liittyy usein sellaisia asioita, joiden vuoksi joudutaan poikkeamaan annetuista oikeudenkäynnin julkisuussäännöistä. Vastakkain asettelussa on usein julkisuusperiaate ja epäillyn oikeusturva. (Jokela 2016 s. 107.)

Tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista koskeva käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta, mikäli vangitsemisvaatimuksen esittäjä tutkinnallisiin syihin vedoten pyytää sitä. Henkilö, jota vaaditaan vangittavaksi, saa myös pyytää asian käsittelyn järjestämistä suljetuin ovin. Tuomioistuin voi lisäksi vielä itse päättää asiankäsittelystä ilman yleisöä, jos siihen katsotaan olevan tarvetta. Vangittavaksi vaaditun henkilön pyyntöä suljetuin ovin järjestettävästä käsittelystä ei tuomioistuin saa

jättää sivuuttamatta kuin vain painavista syistä. Vangittavaksi vaaditun oikeusturvan etu on asetettu julkisuusperiaatteen edelle, koska vangitsemisasian käsittelyssä ei vielä päätetä sitä, että onko kyseinen henkilö syyllistynyt johonkin rikokseen. Käsittelyssä päätetään ainoastaan, onko vangitsemisen edellytykset voimassa. (Jokela 2016 s. 108.)

Vangitsemisasian käsittelyn alussa tuomarin tulisi tiedustella vangituksi vaaditulta hänen mielipidettään vangitsemisasian käsittelyn julkisuudesta. Vangittavaksi vaaditun ei tarvitse erikseen perustella näkökantaansa käsittelyn järjestämisestä suljetuin ovin. Painavia syitä pyynnön toteutumatta jättämiselle on esimerkiksi silloin, jos vangitsemista vaaditaan samassa käsittelyssä useammalle henkilölle ja vangituksi vaaditut esittävät eriäviä mielipiteitä käsittelyn julkisuudesta. Tuomioistuimien voi myös evätä pyynnön, mikäli huomattava julkinen etu sitä vaatii tai että julkisen käsittelyn pitämisen katsotaan kiistatta epäillyn edun mukaiseksi. (Jokela 2016 s. 108.)

Tuomioistuimen omasta aloitteesta tapahtuva päätös vangitsemiskäsittelyn järjestämisestä suljetuin ovin voi tulla harkittavaksi silloin, kun siihen löytyy jokin erityinen syy. Erityisiä syitä voivat olla esimerkiksi rikoksen uhrin suojaamista koskevat seikat, mikäli vangitsemiskäsittely koskee vaikkapa seksuaalirikoksesta epäillyn henkilön vangitsemista. Myös vangitsemisasiin liittyvät muut arkaluontoiset henkilön yksityiselämään tai terveydentilaan liittyvät asiat voivat olla syitä suljetuin ovin pidettävään käsittelyyn. (Jokela 2016 s. 108.)

4 KORKEIMMAN OIKEUDEN TAPAUKSET

Tässä kappaleessa esittelen opinnäytetyössä tarkastelun kohteena olevat neljä korkeimman oikeuden tapauksia. Korkeimman oikeuden tapaukset on pyritty valitsemaan siten, että niissä on jokaisessa erilaisia vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen vaikuttavia seikkoja, jotka ovat olleet merkityksellisiä kyseisten vangitsemistapausten osalta.

4.1 KKO 2021:40

Tapauksessa A oli vangittu epäiltynä tietomurrosta ja maksuvälinepetoksesta. Vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä tutkinnanjohtaja C:n sijasta läsnä oli hänen määräämänsä ylikonstaapeli B, joka esitti käsittelyssä suullisesti uuden vangitsemisperusteen. Käräjäoikeus määräsi A:n täten vangittavaksi myös huumausainerikoksesta. (KKO 2021:40.)

4.1.1 Alemmat oikeusasteet

Käräjäoikeus oli vanginnut A:n todennäköisin syin rikoksesta epäiltynä tietomurtoon ja maksuvälinepetokseen. A oli pyytänyt vangitsemisasian uudelleen käsittelyä ja vaati, että hänet vapautetaan. Vangitsemiskäsittelyssä läsnä ollut tutkinnanjohtaja C:n määräämä ylikonstaapeli B vastusti A:n

vaatimusta ja vaati, että A määrätään vangittavaksi myös todennäköisin syin epäiltynä huumausainerikoksesta. Käräjäoikeus määräsi A:n pidettäväksi edelleen vangittuna tietomurrosta ja maksuvälinepetoksesta sekä huumausainerikoksesta lisättiin uusi vangitsemisperuste. (KKO 2021:40.)

A kanteli asiasta hovioikeuteen ja vaati, että hänet vapautetaan tai että määräys vangitsemisesta poistetaan huumausainerikoksen osalta, koska vangitsemisvaatimusta ei ollut esitetty pakkokeinolain mukaisella tavalla. (KKO 2021:40.)

Hovioikeus katsoi, että asiassa on tapahtunut menettelyvirhe, kun suullisesti esitettyä vangitsemisperustetta ei ollut toimitettu PKL 3:3.1:n edellyttämien tavoin viipymättä kirjallisesti käräjäoikeuteen. A oli käsittelyssä ollut kuitenkin läsnä puolustajansa kanssa, ja hän oli kiistänyt epäillyn huumausainerikoksen osalta yleisten edellytysten täyttymisen sekä vedonnut erityisten edellytysten osalta samoihin seikkoihin, kuin muiden epäiltyjen rikoksien osalta. A:n puolustajalla oli käsittelyn yhteydessä mahdollisuus tarvittaessa pyytää lisää aikaa uuteen vangitsemisvaatimukseen vastaamista varten. A:n oli täten katsottu saaneen riittävän tilaisuuden perehtyä myös huumausainerikoksen epäillyn perusteella esitettyyn vangitsemisvaatimukseen. Käräjäoikeus oli uudelleen käsittelyä koskevassa päätöksessään kirjannut uuden vangitsemisvaatimuksen sisällön ja lausunut perusteluisaan, miksi asiassa oli katsottu olevan syitä A:n määräämiseksi vangittavaksi myös huumausainerikoksesta. Hovioikeus katsoi, että A oli voitu määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna tietomurrosta ja maksuvälinepetoksesta sekä määrätä hänet vangittavaksi myös huumausainerikoksesta. Hovioikeus hylkäsi näin ollen A:n kantelun. (KKO 2021:40.)

4.1.2 Käsittely korkeimmassa oikeudessa

A:lle myönnettiin valituslupa korkeimpaan oikeuteen ja hän vaati valituksessaan, että vangitsemismääräys poistetaan epäillyn huumausainerikoksen osalta. Tutkinnanjohtaja C vastasi asiassa A:n valitukseen. Korkeimman oikeuden ratkaistavaksi jäi kysymys siitä, että oliko epäiltyyn huumausainerikokseen perustuva vangitsemismääräys annettu lain mukaisin menettelyin. Ennen kyseisen seikan arvioimista korkein oikeus otti tutkittavakseen, oliko vangitsemismääräys toimivaltaisen virkamiehen tekemä. Kysymyksen asettelu oli siis kaksinainen ja siinä tarkasteltiin niin vangitsemisvaatimuksen tekijää kuin vangitsemisvaatimusta.

4.1.3 Vangitsemisvaatimuksen tekijä

Korkein oikeus kertoi perustelussaan, että PKL 2:11.1:n mukaan tuomioistuimien saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi PKL 2:5.1 momentissa säädetyin edellytyksin. PKL 3:2.1:n mukaan esitutkinnan aikana vangitsemisvaatimuksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. PKL 3:6.1:n

mukaan vangitsemisvaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen on oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä. Määrätty virkamies voi käyttää vangitsemisvaatimuksen tehneen virkamiehen puhevaltaa siltä osin kuin käyttämistä ei ole rajoitettu vaatimuksessa. (KKO 2021:40.)

Korkeimman oikeuden mukaan käräjäoikeus ja A:n puolustaja olivat ymmärtäneet, että ylikonstaapeli B oli esittänyt vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä uuden vangitsemisperusteen liittyen huumausainerikosepäilyyn. Asiassa myöhemmin saadun selvityksen mukaan ylikonstaapeli B:n esittämä huumausainerikokseen liittyvä vangitsemisperuste ei ollut perustunut tutkinnanjohtaja C:n päätökseen tai hänen antamiinsa ohjeisiin. Koska Ylikonstaapeli B ei ollut PKL 2:9.1:ssä säädetty pidättämiseen oikeutettu virkamies, ei hänellä ollut toimivaltaa esittää uutta vangitsemisperustetta. (KKO 2021:40.)

4.1.4 Vangitsemisvaatimus

A:n kantelu oli perustunut siihen, että vangitsemisvaatimus oli esitetty virheellisessä muodossa. Korkein oikeus totesi, että vangitsemisvaatimus on esitettävä PKL 3:3.1:n mukaan kirjallisesti. Vaatimus voidaan esittää myös suullisesti tai puhelimitse, mutta se on viipymättä myös toimitettava kirjallisesti. PKL 2:15:n mukaan vangitsemisvaatimuksesta on ilmoitettava viipymättä vangittavaksi vaaditulle sekä hänen avustajalleen ja heille on viipymättä annetta myös kirjallinen vangitsemisvaatimus. Korkein oikeus oli todennut, että kirjallinen vangitsemisvaatimus ja sen toimittaminen tuomioistuimelle sekä vangittavaksi vaaditulle ennen vangitsemiskäsittelyä turvaavat vangittavaksi vaaditun henkilön puolustautumismahdollisuuksia ja kontradiktorisen periaatteen toteutumista. (KKO 2021:40.)

Korkein oikeus katsoi, että kirjallisen vangitsemisvaatimuksen toimittamatta jättäminen on johtanut siihen, ettei A:lla ollut lain edellyttämää mahdollisuutta valmistella puolustustaan sekä ottaa kantaa vangitsemisvaatimuksen perusteena oleviin seikkoihin. Korkein oikeus ei pitänyt riittävänä sitä seikkaa, että A:lla oli vangitsemiskäsittelyssä apunaan puolustaja ja että hänellä oli käsittelyn aikana mahdollisuus vastata uuteen vangitsemisvaatimukseen. Korkein oikeus totesi lisäksi, että vangitsemisvaatimuksen kirjallinen muoto olisi edistänyt vangitsemisasian selkeyttä ja varmuutta. Toimivallan puuttuminen sekä havaitsematta jättäminen ovat voineet osaltaan vaikuttaa siihen, että käräjäoikeus on hyväksynyt uuden vangitsemisperusteen esittämisen suullisesti vangitsemiskäsittelyssä. (KKO 2021:40.)

4.1.5 Korkeimman oikeuden ratkaisu

Korkein oikeus totesi ratkaisussaan, että A:ta koskevaa uutta vangitsemisperustetta ei olisi tullut hyväksyä, koska sitä ei ollut tehty vangitsemisvaatimuksen tekemiseen oikeutetun virkamiehen toimesta. A:ta ei olisi tullut myöskään vangita uuden vangitsemisperusteen vuoksi, koska peruste oli esitetty suullisesti vangitsemisasian käsittelyssä, eikä vangitsemisvaatimusta ollut ennalta toimitettu kirjallisesti. A:n vangitsemiselle ei huumausainerikoksen johdosta näin ollen ollut laillisia perusteita. (KKO 2021:40.)

4.2 KKO 2019:99

Tapauksessa kärjäoikeus määräsi A:n törkeästä huumausainerikoksesta ja huumausainerikoksesta vangittuna pidettäväksi myös esitutkinnan valmistumisen ja syytteen nostamisen jälkeen, koska kärjäoikeuden mukaan oli syytä epäillä A:n vaikeuttavan huumausainerikoksen selvittämistä vaikuttamalla rikoskumppaniinsa.

4.2.1 Alemmat oikeusasteet

Tutkinnanjohtaja oli vaatinut A:ta vangittavaksi todennäköisin syin epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta. Vangitsemisvaatimuksessa oli yleisten edellytysten osalta todettu muun ohella, että A:n asuntoon oli suoritettu kotietsintä, jonka tuloksena asunnosta takavarikoitiin yli 200 grammaa amfetamiinia ja ekstaasipillereitä. A otettiin kiinni asunnostaan samaisen kotietsinnän yhteydessä. Esitutkinnan alussa suoritetuissa kuulusteluissa A:n kanssa epäilty B oli kertonut toimittaneensa A:lle kokaiinia. A tunnusti kuulustelussa hankkineensa huumausaineita ainoastaan omaan käyttöönsä. Esitutkinnan perusteella A:ta oli syytä epäillä todennäköisin syin siitä, että hänellä on keskeinen rooli huumausaineiden levityksessä. (KKO 2019:99.)

Vangitsemisen erityisistä edellytyksistä todettiin, että esitutkinta oli vielä alkuvaiheessa, muut mahdolliset kanssaepäillyt olivat selvittämättä sekä huumausaineen alkuperä ei ollut vielä tiedossa. Ilmeisenä pidettiin sitä, että vapaana ollessaan A olisi yhteydessä muihin osallisiin ja vaikeuttaisi täten esitutkintaa. Vangitseminen ei ollut tutkinnanjohtajan mukaan kohtuutonta. Tutkinnanjohtaja myöhemmin uudisti vangitsemisvaatimustaan siltä osin, että hän ilmoitti rikosepäilyn perustuvan kanssaepäilty B:n kertomukseen, takavarikoihin ja telepakkokeinoihin. A vastusti vaatimusta. (KKO 2019:99.)

Kärjäoikeus vangitsi A:n vangitsemisvaatimuksen perusteella todennäköisin syin epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta. Kärjäoikeuden mukaan oli syytä epäillä, että A tulisi vapaana ollessaan vaikeuttamaan asian selvittämistä. Kärjäoikeus katsoi vangitsemisen olevan perusteltua ja puolustettavaa, eikä sitä pidetty kohtuuttomana toimenpiteenä. Matkustuskielto olisi vangitsemisen

sijasta ollut riittämätön toimenpide, koska asiassa oli perusteena vaikeuttamisvaara. Vangitsemisasian yhteydessä käräjäoikeus määräsi päivämäärän syyteennostoa varten. (KKO 2019:99.)

A:ta koskeva vangitsemisasia käsiteltiin käräjäoikeudessa uudelleen kolme kertaa. Ensimmäisenä ja toisena uudelleen käsittelykertana A vaati vapaaksi pääsyä tai toissijaisesti matkustuskieltoon määräämistä. Tutkinnanjohtaja vastusti A:n vaatimuksia molemmissa käsittelyissä esittäen perusteluiksi, että tutkinta on edelleen kesken ja vaikeuttamisvaara on edelleen olemassa. Käräjäoikeus katsoi molempina kertoina vangittuna pitämisen edellytysten olevan olemassa ja, että vangitseminen ei ollut kohtuutonta ja sitä voitiin pitää puolustettavana. (KKO 2019:99.)

Kolmantena uudelleen vangitsemiskertana A vaati vapaaksi pääsyä, koska esitutkinta oli saatu päätökseen ja syyte asiasta oli nostettu. Vaikeuttamisvaaraa ei A:n mukaan enää tällöin ollut. Syyttäjä vastusti A:n vaatimusta, koska A oli tunnustanut ainoastaan törkeän huumausainerikoksen, mutta kiistänyt huumausainerikoksen, josta häntä syytettiin kanssavastaaja B:n kertoman perusteella. Syyttäjän mukaan kertomusten ristiriidasta johtuen vaikeuttamisvaara oli edelleen olemassa pääkäsittelyyn saakka. A:n mukaan hän oli kuitenkin tunnustanut rikokset olennaisilta osin. Käräjäoikeus katsoi kuitenkin, että vangitsemisen perusteet olivat edelleen olemassa, eikä vangitsemisen jatkaminen ollut kohtuutonta. Käräjäoikeus määräsi A:n pidettäväksi edelleen vangittuna. (KKO 2019:99.)

A kanteli käräjäoikeuden päätöksestä hovioikeuteen ja vaati, että hänet vapautetaan välittömästi. A:n mukaan esitutkinnan valmistuttua ja hänen tunnustettuansa olennaisilta osin rikoksen, josta häntä epäiltiin, ei vaikeuttamisvaaraa enää ollut. Vangittuna pitäminen oli A:n mukaan suhteellisuusperiaatteen vastaista. Hovioikeus katsoi käräjäoikeuden perusteluihin viitaten, että vangitsemisen edellytykset ovat voimassa, eikä vangittuna pitäminen ollut kohtuutonta. Hovioikeus hylkäsi A:n kantelun. (KKO 2019:99.)

4.2.2 Käsittely korkeimmassa oikeudessa

A:lle myönnettiin valituslupa korkeimpaan oikeuteen, jossa hän vaati, että hovioikeuden päätös kumotaan ja, että hänet vapautetaan. Syyttäjä vastusti A:n vaatimusta. Korkeimman oikeuden ratkaistavaksi jäi A:n valituksen johdosta, oliko alemmilla oikeusasteilla lainmukaiset perusteet määrätä A pidettäväksi vangittuna PKL 2:5.1:n 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetun vaikeuttamisvaaran perusteella. Toinen korkeimman oikeuden arvioitavaksi jäänyt asia koski sitä, että oliko vangittuna pitäminen esitutkinnan valmistuttua ja syytteen nostamisen jälkeen PKL 1:2 luvun suhteellisuusperiaatteen vastaista. (KKO 2019:99.)

4.2.3 Vangittuna pitäminen vaikeuttamisvaaran perusteella

Korkein oikeus totesi, että kärjäoikeus ja hovioikeus eivät olleet päätöksissään perustelleet riittävän yksilöidysti A:han kohdistuvan vaikeuttamisvaara edellytyksen täyttymistä sen jälkeen, kun esitutkinta oli päättynyt ja syyte häntä vastaan oli nostettu. Vangitsemisesta päättävän tuomioistuimen tulisi perustella päätöksensä riittävän yksityiskohtaisesti ja siten, että perusteluissa tulisi ilmi konkreettisesti ne seikat, joiden perusteella tuomioistuin katsoo vangittuna pitämisen edellytysten täyttyvän. Korkein oikeus katsoi, että kärjäoikeuden ja hovioikeuden päätösten perustelut olivat tältä osin tapauksen kannalta puutteelliset. (KKO 2019:99.)

Vaikeuttamisvaara oli perustunut alun perin vangitsemisvaatimuksessa siihen, että asiaan liittyviä muita mahdollisia osallisia oli tunnistamatta ja A voisi vapaana ollessaan vaikuttaa näihin muihin henkilöihin. A:n toiminnan katsottiin olevan laajempaan kokonaisuuteen liittyvää, joka ei ollut vielä esitutkinnan alkuvaiheessa kaikilta osin poliisille selvillä. Esitutkinnan valmistuttua sekä syytteen nostamisen jälkeen vaikeuttamisvaara oli perustunut siihen, että A voisi vapaana ollessaan vaikuttaa tiedossa olleeseen kanssaepäilyyn B:hen. A:n ja B:n esitutkinnassa esitetyissä kertomuksissa oli selvinnyt ristiriitaisuuksia, joiden perusteella korkein oikeus katsoi, että kertomuksien eroavaisuuksilla oli merkitystä huumausainerikoksen syyksi lukemiseen ja siitä määrättävän rangaistuksen mittaamiseen. Merkityksellistä asian suhteen oli myös se, että rikosasian pääkäsittelyä ei ollut vielä pidetty, kun päätös A:n vangittuna pitämisestä oli tehty. (KKO 2019:99.)

Korkein oikeus totesi, että rikoksesta epäilty voi vaikuttaa kanssavastaajan kertomukseen vielä ennen pääkäsittelyä, vaikka esitutkintakertomukset onkin suoritettu. Esitutkintakertomuksien merkitys on toisenlainen, kuin mitä pääkäsittelyssä annetuilla kertomuksilla, koska asia ratkaistaan sillä perusteella, mitä pääkäsittelyssä käy ilmi. Vaikeuttamisvaaran arviointiin liittyi myös se, että A:ta epäiltiin törkeän huumausainerikoksen lisäksi perusmuotoisesta huumausainerikoksesta, joissa huumausaineiden määrät olivat kuitenkin sellaisia, joista A tuomittaisiin mahdollisesti muutamaksi kuukaudeksi vankeuteen. Kokonaisuutena katsoen sotkemisvaara oli korkeimman oikeuden näkemysten mukaan perustellusti olemassa ja täten A:n vangittuna pitämiselle oli PKL 2:5.1:n 2 kohdan b alakohdan mukaiset erityiset edellytykset. (KKO 2019:99.)

4.2.4 Vangitsemisen suhteellisuusperiaatekysymys

Korkeimman oikeuden mukaan A:n osittain kiistämää huumausainerikosta ei pidetty erityisen moitittavana, eikä epäillyn rikoksen laatu antanut perusteita vangittuna pitämiselle suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Vaikka A:ta epäiltiin myös todennäköisin syin törkeästä huumausainerikoksesta, ei vangitseminen koskenut enää kyseistä tekoa esitutkinnan valmistumisen jälkeen, minkä vuoksi ei kyseisellä seikalla ollut korkeimman oikeuden mukaan painoarvoa asiassa. (KKO 2019:99.)

Esitutkinnan valmistumisen ja syytteen nostamisen jälkeen vaikeuttamisvaaraa pidetään yleensä huomattavasi vähäisempänä, kuin mitä esitutkinnan aikana. Mikäli vastaaja poikkeaa asian pääkäsittelyssä esitutkinnassa antamastaan kertomuksesta, pyydetään häntä pääsääntöisesti kertomaan perusteet kertomuksen muuttamiselle. Pelkästään kanssavastaaajan kanssa esitetty kertomuksen yhteneväisyys oikeudessa ei riitä kumoamaan esitutkinnassa saatua näyttöä, vaan siihen tulee yleensä saada tukea myös muista seikoista. Korkein oikeus katsoi, että nämä edellä mainitut seikat sekä rikoksen selvittämisen tärkeys ei enää puoltanut A:n vangittuna pitämistä. (KKO 2019:99.)

4.2.5 Korkeimman oikeuden ratkaisu

A:n vapauden menetys oli kestänyt syytteen nostamiseen mennessä lähes kaksi kuukautta, eikä tutkittavana ollut huumausainerikos ollut asian laadun mukaan sellainen, että vangittuna pitäminen olisi ollut puolustettavaa. Korkein oikeus katsoi edellä kerrottujen seikkojen perusteella, ettei A:n vangitsemiseen ollut laillisia perusteita enää syytteen nostamisen jälkeen. (KKO 2019:99.)

4.3 KKO 2014:29

Tapauksessa Ruotsissa vakituisesti asuva Ruotsin kansalainen A vangittiin käräjäoikeudessa todennäköisin syin epäiltynä laittoman maahantulon järjestämiseen. A:n vangitsemisperusteissa oli todettu erityisten edellytysten osalta, että A:lla ei ollut vakinaista asuntoa Suomessa ja oli todennäköisiä syitä epäillä, että hän karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä sekä rangaistuksen täytäntöönpanoa poistumalla maasta. (KKO 2014:29.)

4.3.1 Alemmat oikeusasteet

A oli tullut B:n kanssa Tukholmasta laivalla Helsinkiin. B:llä ei Suomeen tullessaan ollut maahan saapumiseen oikeutettavia asiakirjoja ja hän oli maahan saapuessaan näyttänyt väärennettyä Turkin henkilökorttia. A oli kertomansa mukaan varannut ja hankkinut hänelle sekä B:lle laivaliput Tukholmassa. A kertoi antaneensa B:lle väärällä nimelle varustetun laivalipun, jonka jälkeen he olivat molemmat nousseet Helsinkiin suuntaavan laivaan. Ennen laivasta poistumista A oli ottanut takaisin itselleen B:llä olleen väärällä nimellä varustetun laivalipun ja ohjeistanut B:tä kieltämään, että hän tunsii A:n, mikäli he jäisivät kiinni. (KKO 2014:29.)

A:ta vaadittiin vangittavaksi todennäköisin syin epäiltynä laittoman maahantulon järjestämisestä. A:lla ei ollut vakinaista asuntoa Suomessa ja oli todennäköisiä syitä epäillä, että hän karttaisi esitutkintaa, oikeudenkäyntiä sekä rangaistuksen täytäntöönpanoa poistumalla maasta. Vangitsemisvaatimuksessa ei vangitsemista pidetty kohtuuttomana. (KKO 2014:29.)

A vastusti vangitsemisvaatimusta ja vaati sen hylkäämistä. A:n mukaan vangitsemiselle ei ollut perusteita, vaikka hän myönsikin edellä mainittujen tapahtumatietojen pitävän paikkansa. A:n näkemyksen mukaan tapauksessa ei ollut tapahtunut rikosta, koska hänen aikeenaan oli ainoastaan auttaa maanmiestään B:tä. A:n mukaan asia oli käsitelty esitutkinnassa, jolloin vangittuna pitäminen ei ollut tutkinnallisista syistä tarpeen. Lisäksi A:n mukaan hänellä oli mahdollisuus järjestää Suomesta asunto ja työpaikka, jolloin matkustuskielto olisi riittävä keino rikosprosessin turvaamiseksi. A vetosi myös siihen, että vangitseminen olisi kohtuutonta hänen perhesiteidensä vuoksi, koska A:n puoliso asui Ruotsissa ja heidän alaikäiset lapsensa asuivat Englannissa. (KKO 2014:29.)

Käräjäoikeus katsoi vangitsemista koskevassa käsittelyssä, että A oli tietoinen siitä, että hänen toimintansa oli rangaistavaa, koska A oli ohjeistanut B:tä salaamaan hänen yhteytensä A:han, mikäli he jäisivät kiinni. Käräjäoikeus katsoi asiassa karttamisvaaran olevan todennäköistä sen vuoksi, koska A:lla ei ollut vakinaista asuntoa Suomessa ja hänen poistumistaan pidettiin hyvin mahdollisena. Se, että A oli vedonnut siihen, että hän kykenisi hankkimaan asunnon ja työpaikan Suomesta ei käräjäoikeuden mielestä ollut riittävä ja uskottava peruste karttamisvaaran poissulkemiseen. Käräjäoikeus totesi lisäksi, etteivät A:n perhesuhteet vaikuta vangitsemisen kohtuuttomuuteen, kuten eivät myöskään muutkaan A:n henkilökohtaiset olosuhteet. Vangitsemisen kesto tulisi A:n kohdalla käräjäoikeuden perusteluiden mukaan jäämään alle neljään viikkoon ja tutkittavana oleva asia oli kuitenkin sen verran vakava, että vangitseminen oli käräjäoikeuden mukaan puolustettavaa. A vangittiin käräjäoikeuden päätöksellä ja syytteen nostamispäivä määrättiin vangitsemiskäsittelyn yhteydessä. (KKO 2014:29.)

A kanteli asiasta hovioikeuteen ja vaati, että käräjäoikeuden päätös kumotaan ja että hänet päästetään vapaaksi, koska vangitseminen oli A:n mielestä kohtuutonta. Toissijaisesti A vaati, että hänet määrättäisiin matkustuskieltoon. Hovioikeus hylkäsi A:n kantelun ja katsoi, että A:n vangitsemisen edellytykset ovat voimassa. Vangitseminen ei ollut hovioikeuden mielestä kohtuutonta. (KKO 2014:29.)

4.3.2 Käsittely korkeimmassa oikeudessa

A:lle myönnettiin valituslupa korkeimpaan oikeuteen. Valituksessa A vaati, että häntä koskeva vangitsemispäätös kumotaan, koska vangitsemiselle ei ollut hänen mukaansa perusteita. A:n mukaan myös vangitsemiskäsittelyssä oli tapahtunut menettelyvirheitä. Syyttäjä vastusti A:n näkemystä ja vaati hänen valituksensa hylkäämistä. Korkeimman oikeuden tehtäväksi jäi arvioida, oliko tapauksen käsittelyssä tapahtunut alemmilla oikeusasteilla menettelyvirheitä sekä oliko A:ta koskeva vangitsemispäätös tehty lainmukaisin perustein. (KKO 2014:29.)

4.3.3 Oikeudenkäyntivirheen arviointi

A oli perustellut vangitsemispäätöksen kumoamista ensinäkkin siitä syystä, ettei häntä ollut kuultu suullisesti kärjäoikeuden vangitsemiskäsittelyssä eikä hovioikeuden kantelumenettelyssä. A:n mukaan hän ei ollut täten saanut oikeudenmukaista vangitsemisoikeudenkäyntiä. Korkeimman oikeuden mukaan A oli kuitenkin ollut läsnä kärjäoikeuden vangitsemiskäsittelyssä ja hänelle oli käsitellyssä apuna määrätty puolustaja. Näin ollen A:lla on ollut korkeimman oikeuden mukaan mahdollisuus tulla kuulluksi vangitsemisasian käsittelyssä. A:n puolustaja oli auttanut A:ta muutoksen haussa hovioikeudessa. Kantelua koskevassa kirjelmässä ei ollut esitetty erikseen A:n henkilökohtaista kuulemistä. Korkein oikeus katsoi tapauksen osalta, etteivät alemmat oikeusasteet olleet tehneet menettelyvirheitä ja oikeudenkäynti oli ollut oikeudenmukainen. (KKO 2014:29.)

4.3.4 Vangitsemispäätöksen lainmukaisuus

Korkein oikeus on arvioinut vangitsemispäätöksen osalta, että A:ta kohtaan oli todennäköisiä syitä epäillä häntä laittoman maahantulon järjestämisestä, mutta tapahtumien kulun ja muiden seikkojen perusteella asiassa ei ollut kyse vakavasta rikoksesta. Korkeimman oikeuden mukaan A:lla oli kiinteät suhteet Ruotsiin ja hänen henkilökohtaisista olosuhteista oli sinällään ollut perusteltua päätellä, että hän saattaa matkustaa takaisin kotimaahansa, mikäli hänet vapautettaisiin. Kuitenkin pelkästään tämä seikka ei antanut todennäköisiä perusteita sille, että A varsinaisesti karttaisi esitutkintaa. Karttamisvaaran täyttymisestä olisi korkeimman oikeuden mukaan tullut tehdä selvitystä. (KKO 2014:29.)

A:ta koskevassa karttamisvaaran arvioinnissa alemmat oikeusasteet eivät korkeimman oikeuden mukaan olleet arvioineet myöskään sitä, että A:n kotimaasta Ruotsista on Suomeen maantieteellisten etäisyyksien ja kulkuyhteyksien puolesta melko vaivatonta matkustaa. Suomen ja Ruotsin vaakiintuneella oikeudellisella yhteistyöllä A:n luovuttaminen syyteoikeudenkäyntiin olisi ollut turvattavissa. (KKO 2014:29.)

4.3.5 Korkeimman oikeuden ratkaisu

Korkein oikeus katsoi, ettei A:ta koskevan vangitsemispäätöksen osalta ollut perusteita pitää häntä vangittuna vanhan pakkokeinolain (30.4.1987/450) 1:3.1 4 kohdan perusteella (nykyinen PKL 2:5.1 4 kohta) perusteella. Vangitsemiselle ei ollut täten lainmukaisia edellytyksiä. (KKO 2014:29.)

4.4 KKO 2006:84

Tapauksessa A oli vangittu käräjäoikeuden vangitsemiskäsittelyssä 13.12.2005. A oli pyytänyt vangitsemisasian uudelleen käsittelyä 21.12.2005, jolloin käräjäoikeus oli ottanut asian uudelleen käsiteltäväksi 28.12.2005. Vangitsemiskäsittely olisi kuitenkin pitänyt ottaa lain mukaan käsiteltäväksi kahden viikon kuluessa asian edellisestä käsittelystä, eli viimeistään 27.12.2005. Tapauksessa arvioitiin, että mikä vaikutus määräajan ylittämisessä oli vangittuna pitämisen edellytyksiin. (KKO 2006:84.)

4.4.1 Alemmat oikeusasteet

Käräjäoikeus määräsi A:n vangittavaksi jatkamisvaaralla epäiltynä kahdesta törkeästä pahoinpitelystä. A:n epäiltiin jatkavan rikollista toimintaa, eikä vangitseminen ollut käräjäoikeuden mielestä kohtuutonta asian laadun tai muiden olosuhteiden vuoksi. A pyysi vangitsemisasian uudelleen käsittelyä 21.5.2005 ja vaati, että käräjäoikeus päästää hänet vapaaksi.

A:n vangitsemisasia otettiin uudelleen käsiteltäväksi 28.12.2005. Käräjäoikeus totesi käsittelyssä, että A:n asia olisi tullut ottaa käsiteltäväksi 27.12.2005, mutta Hämeenlinnan vankilan viranomaisten pyynnöstä käräjäoikeuden laamanni oli määrännyt käsittelypäiväksi 28.12.2005. Perusteluiksi vangitsemiskäsittelyn lykkäämisestä oli esitetty, että vanginkuljetus joulunaikana ei toteutunut normaalilla tavalla. Käräjäoikeus määräsi uudelleen käsittelyssä A:n pidettäväksi vangittuna samoilla perusteilla, kuin aiemmin.

A kanteli asiasta hovioikeuteen ja vaati, että häntä koskeva vangitsemispäätös kumotaan ja että hänet päästetään vapaaksi. A:n mukaan vangittuna pitämiselle ei ollut enää edellytyksiä määräajan ylittymisen jälkeen. Hovioikeus katsoi, että A:n vangitsemisasia olisi tullut ottaa käsiteltäväksi viimeistään 27.12.2005. Hovioikeuden mukaan vangittu on päästettävä vapaaksi muun muassa sellaisessa tilanteessa, jossa syytettä ei ole nostettu määräaikaan mennessä, eikä määräaikaa ole pyydetty pidennettäväksi. Kuitenkaan vangitsemisasian uudelleen käsittelyn myöhästymisestä ei ole säädetty, että vangittu tulisi päästää vapaaksi. Näin ollen hovioikeus katsoi, että A:n vangitsemiselle oli käräjäoikeuden päätöksessä mainitut perusteet. (KKO 2006:84.)

4.4.2 Käsittely korkeimmassa oikeudessa

A:lle myönnettiin valituslupa korkeimpaan oikeuteen, jossa hän vaati, että vangitsemispäätös kumotaan ja että hänet päästetään heti vapaaksi. Syyttaja vastasi A:n esittämään valitukseen. Korkein oikeus arvioi tapauksen osalta, mitä vaikutuksia vangitsemisasian uudelleen käsittelyn määräajan ylityksellä oli tapauksen osalta. (KKO 2006:84)

4.4.3 Korkeimman oikeuden ratkaisu

Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että vangitsemisen puuttuessa vakavasti yksilön keskeiseen perusoikeuteen eli vapauteen, tulee vangitulla olla mahdollisuus tehokkaaseen oikeussuojan käyttöön. Laissa olevan määräajan on tarkoitus turvata tämä mahdollisuus vangitulle, jolloin määräajan noudattaminen on ehdotonta, eikä tuomioistuimella ole harkinnanvaraa sen suhteen. Korkeimman oikeuden mukaan vangitsemisesta ja vangitun vapauttamisesta päättää tuomioistuin, jolloin vangitsemispäätös on edelleen voimassa, vaikka vangitsemiskäsittelyn määräaika ylittyisi. Laissa ei ole erikseen säädetty sellaista toimenpidettä, että vangittu tulisi vapauttaa, mikäli määräaika ylittyy. Korkeimman oikeuden mukaan vangitsemisen edellytykset eivät täten olleet rauenneet sen perusteella, että käräjäoikeus oli ylittänyt vangitsemisasian uudelleen käsittelylle säädetyn määräajan. A:ta ei täten ollut tarvinnut päästää vapaaksi, vaikka määräaika ylittyi. (KKO 2006:84.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kappaleessa pyrin nostamaan esiin sellaisia vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen liittyviä teemoja, joita edellä käsitellyissä korkeimman oikeuden ratkaisuissa arvioitiin. Teema-alueiden pohjalta yritän nostaa esiin ne seikat, jotka olivat ymmärrykseni mukaan keskeisessä asemassa kyseisten korkeimman oikeuden ratkaisujen osalta.

5.1 Vaaraedellytysten arviointi

Vaaraedellytysten arviointi on olennainen osa sellaisten vangitsemistapausten osalta, joissa käsiteltävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta. Mikäli tällaisten rikoksien selvittämisen osalta tulee vangitseminen kyseeseen, pitää yhden kolmesta vaaraedellytyksestä täytyä. PKL 2:5.1 2 kohdan alakohdissa esitetyt vaaraedellytykset ovat a) karttamisvaara, b) vaikeuttamisvaara ja c) jatkamisvaara. Vaaraedellytyksistä karttamisvaaran arviointi liittyy myös PKL 2:5.1 4 kohta, jossa ei ole erikseen esitetty vähimmäisrangaistusvaatimusta.

Vaaraedellytysten arvioinnissa keskeistä on havaita, milloin kyseiset edellytykset täyttyvät ja ovatko ne perusteltavissa siten, että vaaran konkreettinen uhka on oikeasti käsillä. Esimerkiksi jatkamisvaaran osalta on kyettävä näyttämään toteen se, että epäiltynä olevalla henkilöllä on selvä rikoskierre ja että hän on uusinnut samankaltaisia rikoksia lyhyellä aikavälillä usean kerran. Jatkamisvaaran arvioinnissa ei riitä pelkästään se seikka, että rikoksentekijällä on pitkä rikoshistoria. (Halijoki 2001 s. 223.)

Edellä käsitellyistä korkeimman oikeuden tapauksista KKO 2019:99 ja 2014:29 käsiteltiin vaaraedellytyksiin liittyviä kysymyksiä. KKO 2019:99 tapauksessa pohdittiin vaikeuttamisvaaran täytty-

mistä. Halijoki (2001) toteaa vaikeuttamisvaaran osalta, että edellytys tulee usein käsille esitutkinnan alkuvaiheessa ja sitä mukaa, kun esitutkinnassa saadaan asioita selville, kyseisen vaaraedellytyksen käsillä olo laskee. Vaikeuttamisvaaraedellytyksen osalta on myös keskeistä se, että jos epäilty omalla toiminnallaan myötävaikuttaa rikoksen selvittämistä, laskee se tapauksen osalta myös esitutkinnan vaikeuttamista koskevaa väitettä (Halijoki 2001 s. 222–223).

KKO 2019:99 tapauksessa oli mielenkiintoista se, että vaikka esitutkinta oli jo saatu valmiiksi ja syytteen nostamisen määräaika oli asetettu, katsottiin tapauksen osalta vaikeuttamisvaaran olevan silti käsillä. Korkeimman oikeuden ratkaisuun vaikutti se, että kahden epäillyn kertomusten välillä oli ristiriitaisuuksia ja käsillä olevan rikoksen katsottiin mahdollisesti vaikuttavan asiassa tuomittavaan kokonaisrangaistukseen. Korkein oikeus katsoi tapauksen osalta, että epäilty pystyy vaikuttamaan kanssavastaajan kertomukseen vielä ennen pääkäsittelyä, vaikka esitutkinnassa onkin kuulustelut kirjattu ylös. Pääkäsittelyssä annettavien kertomuksen merkitys on toisenlainen, kuin esitutkintakertomusten, koska asia ratkaistaan pääkäsittelyssä ilmi tulleiden asioiden perusteella. (KKO 2019:99.)

KKO 2014:29 tapauksessa arvioitiin karttamisvaaran olemassaoloa. Kyseisen tapauksen osalta karttamisvaara liittyi PKL 2:5.1:ssa mainittuun 4 kohtaan, jossa rikoksesta epäilty voidaan vangita, mikäli hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen (2020) mainitsevat PKL 2:5.1:ssa mainitun 4 kohdan karttamisvaaran osalta merkitykselliseksi, että pelkästään se seikka, että henkilö on ulkomaalainen ei ole riittävä peruste henkilön vangitsemiseksi, vaan maastapoistumisvaaraan perusteluiksi on saatava myös riittävä todennäköisyysnäyttö. (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen 2020 s. 781.)

KKO 2014:29 ratkaisussa korkein oikeus arvioi karttamisvaaran osalta, että asianmukaisena ei voitu pitää sellaista arviointia, jossa ulkomaalaisen kotiinpaluun todennäköisyys suoraan osoittaisi tämän karttavan oikeudenkäyntiä. Tapauksen osalta alemmat oikeusasteet eivät olleet esittäneet muuta selvitystä karttamisvaaran todennäköisyysarvion tueksi. Korkein oikeus katsoi tapauksen osalta merkittäväksi sen seikan, että vangittu henkilö asui Ruotsissa, josta kulkuyhteydet Suomeen ovat suhteellisen lyhyet ja oikeudellinen yhteistyö luovuttamista koskevien toimenpiteiden kannalta olisi mahdollisesti hoitunut vaikeudetta. Näin ollen tämän kyseisen tapauksen osalta vangitsemisen edellytykset eivät olleet olemassa karttamisvaaran osalta. (KKO 2014:29.)

5.2 Vangitsemisvaatimuksen tekijä ja vangitsemisvaatimuksen muoto

Korkeimman oikeuden tapauksessa 2021:40 arvioitiin sitä, oliko vangitsemisvaatimuksen tehnyt ylikonstaapeli toimivaltainen esittämään uuden vangitsemisperusteen vangitsemisasian uudelleen

käsittelyssä ja oliko vangitsemisvaatimus esitetty vangitsemiskäsittelyssä oikeassa muodossa. Vangitsemisvaatimuksen tekijä on PKL 3:2 §:n mukaan esitutinnan aikana pidättämiseen oikeutettu virkamies ja pidättämiseen oikeutetuista virkamiehistä on kerrottu puolestaan PKL 2:9 §:ssä. Vangitsemisvaatimuksen muodosta säädetään PKL 3:3 §:ssä.

KKO 2021:40 ratkaisussa olennainen asia oli se, että ylikonstaapelin suullisesti esittämä vangittua henkilöä koskeva huumausainerikos epäily oli tulkittu alempien oikeusasteiden toimesta uudeksi vangitsemisperusteeksi. Jälkeenpäin asiaa selviteltäessä vangitsemisvaatimuksen tehnyt tutkinnanjohtaja oli todennut, että hän oli ohjeistanut ylikonstaapelia siten, että tämä toisi ainoastaan huumausainerikosta koskevan epäilyn esille tuomioistuimessa, mutta tarkoituksena ei kuitenkaan ollut uuden vangitsemisperusteen esittäminen. Alempien oikeusasteiden olisi pitänyt huomata tällöin myös, ettei ylikonstaapeli voinut esittää uutta vangitsemisperustetta, koska hän ei ollut itse pidättämiseen oikeutettu virkamies. Sekaannusta asiaan aiheutti lisäksi se, että alemmat oikeusasteet hyväksyivät suullisesti esitetyn vangitsemisperusteen, jota ei kuitenkaan ollut lainmukaisesti toimitettu tuomioistuimeen viipymättä kirjallisesti. Kirjallista vangitsemisvaatimusta ei ollut myöskään toimitettu lain edellyttämällä tavalla vangittavaksi vaaditulle ja hänen puolustajalleen. (KKO 2021:40.)

Suullisesti esitettyyn vangitsemisvaatimukseen liittyy se, että tällä tavoin tehdyn vangitsemisvaatimuksen katsotaan olevan sisällöltään niukempi ja suppeampi, kuin kirjallisesti tehty vangitsemisvaatimus. Tämän vuoksi suullisesti tai puhelimitse esitetty vangitsemisvaatimus pitää toimittaa myös kirjallisesti vangitsemisasiain käsittelevälle tuomioistuimelle (HE 222/2010 vp s. 252). PKL 2:15 §:n mukaan vangitsemisvaatimus täytyy toimittaa kirjallisesti myös vangittavaksi vaaditulle ja hänen mahdolliselle puolustajalleen, jotta vangittavaksi vaaditulla on mahdollisuus puolustautua häntä kohtaan esitettyjä vangitsemisperusteita vastaan.

5.3 Yleisten periaatteiden arviointi

KKO 2019:99 ratkaisussa arvioitiin yleisten periaatteiden osalta suhteellisuusperiaatteen toteutumista, joka on yksi PKL 1:2 §:ssä esitetyistä pakkokeinojen käyttöä sääntelevistä periaatteista. Tapauksen osalta suhteellisuusperiaatteen kannalta oli olennaista se, että rikoksesta epäiltyä pidettiin vangittuna vaikeuttamisvaaran edellytyksellä myös sen jälkeen, kun syyte oli asiassa nostettu. Vaikka korkein oikeus katsoi, että vaikeuttamisvaara oli tapauksen osalta olemassa myös esitutinnan valmistuttua, niin suhteellisuusperiaatteen mukaan rikoksesta epäiltyä ei olisi saanut pitää vangittuna enää syytteen nostamista koskevan määräajan jälkeen. (KKO 2019:99.)

Tapauksen osalta korkeimman oikeuden ratkaisun perusteisiin vaikutti keskeisesti se, että rikoksesta epäilty oli ehtinyt olla vangittuna jo melkein kaksi kuukautta ja häntä koskeva huumausainerikos oli tekotapansa ja määränsä vuoksi loppupeleissä suhteellisen vähäinen. Näiden seikkojen perusteella korkein oikeus katsoi, että rikoksesta epäillyn vangitseminen oli syytteen noston määrääjän jälkeen suhteellisuusperiaatteen vastaista. (KKO 2019:99.)

5.4 Vangitsemiseen liittyvät määrääajat

Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2006:84 käsiteltiin vangitsemisen uudelleen käsittelyn määrääjän ylittymisen vaikutusta vangitsemisasian kokonaisuuteen. Rikoksesta epäilty oli vaatinut kantelussaan sitä, että häntä koskeva vangitsemispäätös kumotaan ja että hänet päästetään heti vapaaksi, koska vangitsemisen uudelleen käsittelyn ottamista koskeva määräaika oli ylittynyt. Tapauksen osalta kärjäoikeuden katsottiin toimineen virheellisesti, koska se oli ylittänyt vanhassa pakkokeinolaissa (30.4.1987/450) 1:22 §:ssä (nykyinen PKL 3:15 §) säädetyn määrääjän. (KKO 2006:84.)

Tapauksen osalta korkein oikeus perusteli kärjäoikeuden virheellistä toimintaa sillä, että vangitsemisessa puututaan ankarasti henkilön keskeiseen perusoikeuteen eli vapauteen, jonka vuoksi vangitulla tulee olla mahdollisuus nopeaan ja tehokkaaseen oikeussuojakeinon käyttöön. Oikeussuojakeinon käyttö on täten pyritty turvaamaan lakiin kirjatun määrääjän avulla. Määräaika on luonteeltaan ehdoton, eikä sen noudattamiseen ole jätetty harkinnanvaraa. (KKO 2006:84.)

Lakiin ei ole kuitenkaan kirjattu erikseen mitään sellaista velvoitetta, jonka mukaan vangittu tulisi päästää heti vapaaksi, jos määräaika ylittyy. Päätösvalta vangitsemista koskevissa asioissa on tuomioistuimella. Tämä tarkoittaa niin henkilön vangitsemista, kuin henkilön vapauttamista. Vangitsemispäätöksen voimassaolo ei tapauksen osalta täten lakannut, vaikka määräaika ylittyikin. Korkein oikeus kertoi kuitenkin tapauksen perusteluissa, että mikäli vangitun vapauttaminen olisi viivästynyt määrääjän ylittymisen vuoksi, olisi silloin vangitulla oikeus vaatia korvausta valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain perusteella. (KKO 2006:84.)

6 POHDINTA

Käsittelin tässä opinnäytetyössä ennen tuomion julistamista koskevaa vangitsemista ja vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen vaikuttavia asioita. Valitsin työhöni neljä korkeimman oikeuden ratkaisua, joiden pohjalta pyrin tuomaan esille sellaisia seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet eräissä tapauksissa vangitsemista koskevan oikeudenmukaisuuden arviontiin. Tarkoitukseni oli tällä tavalla nostaa esiin esimerkkejä sellaisista oikeudenmukaisuuteen vaikuttavista asioista, jotka vaikuttavat henkilön oikeusturvaan silloin, kun vapautta rajoitetaan vangitsemisella.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten esitutkintavaiheessa ennen tuomion julistamista koskeva vangitseminen tapahtuu ja mitkä asiat ovat eräiden korkeimman oikeuden ratkaisujen mukaan olleet keskeisessä asemassa vangittavaksi vaaditun henkilön oikeusturvan ja oikeudenmukaisen vangitsemisen toteutumisen kannalta. Onnistuin mielestäni valitsemaan suhteellisen mielenkiintoisia korkeimman oikeuden tapauksia opinnäytetyöni aineistoksi ja tapauksien kautta sain mielestäni nostettua esiin kohtuullisen monimuotoisia vangitsemisen oikeudenmukaiseen vaikuttavia asioita. Osa valitsemistani tapauksista oli sellaisia, jotka oli käsitelty vielä silloin, kun vanha pakkokeinolaki (30.4.1987/450) oli voimassa, mutta ne olivat kuitenkin käsiteltävien aiheiden osalta samansisältöisiä, kuin mitä nykyisessä pakkokeinolaissa (22.7.2011/806). Korkeimman oikeuden tapauksia olisi voinut olla opinnäytetyössä mahdollisesti enemmänkin, mutta uskon silti, että neljällä tapauksella sai kohtuullisen moninaisen kokonaisuuden muodostettua. Kuten jo aiemmin totesin, tarkoitukseni ei ollut muodostaa minkäänlaista tyhjentävää vastausta siihen, mitkä kaikki asiat mahdollisesti vaikuttavat vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen. Työssä oli tarkoitus esittää ainoastaan esimerkkejä eräistä vangitsemisen oikeudenmukaisuuteen vaikuttavista seikoista.

Pyrin noudattamaan opinnäytetyössäni hyviä tieteellisiä käytäntöjä ja periaatteita. Lähdeviittaukset ovat tehty huolellisesti sekä asianmukaisesti ja opinnäytetyön aiheeseen on pyritty suhtautumaan mahdollisimman neutraalisti ja puolueettomasti. Työssä esitettiin lain tulkinnallisiin kysymyksiin on käytetty apuna korkeimman oikeuden ratkaisuja, oikeuskirjallisuutta ja lain esitöitä.

Vangitsemista koskeva aihe on mielestäni melko laaja ja pyrin opinnäytetyössäni rajaamaan aiheen siten, että se käsittelisi ainoastaan ennen tuomion julistamista koskevaa vangitsemista. Jätin kuitenkin opinnäytetyön ulkopuolelle paljon sellaisia asioita, jotka olisi voinut myös mahdollisesti sisällyttää tähän työhön. Esimerkiksi alaikäisen vangitsemista koskevat asiat ja vangitsemiseen liittyvien kielellisten oikeuksien käsitteleminen jäivät tämän työn ulkopuolelle. Uskon kuitenkin, että työni rajaukseen sisältyi keskeisimmät asiat aiheen näkökannalta.

Työn aikana opin mielestäni runsaasti uusia asioita vangitsemiseen liittyen ja uskon, että niiden ymmärtämisestä on apua tulevaisuuden uralla. Mielenkiintoista oli mielestäni saada syvällisempää ymmärrystä esimerkiksi vangitsemiseen liittyvistä todennäköisyysasteikoista sekä vaaraedellytyksistä. Vangitsemiskäsittelyn kulku oli myös eräs sellainen asia, josta itselläni ei ollut kovin selvää kuvaa, mutta koen että nyt ymmärrän vangitsemiskäsittelyn kulun perusperiaatteet paljon kirkkaammin.

Mahdollinen jatkotutkimus liittyen tähän aiheeseen voisi olla esimerkiksi sellainen, jossa vertailtaisiin Suomen ja mahdollisesti jonkun muun Euroopan unioniin kuuluvan maan vangitsemisen oikeu-

denmukaisuuteen liittyviä oikeuskäytäntöjä. Olisi mahdollisesti mielenkiintoista tarkastella, että millaisia samankaltaisuuksia tai eriäväisyyksiä löytyy jonkun muun Euroopan maan oikeuskäytännöstä verrattuna Suomen oikeuskäytäntöihin.

VIRALLISLÄHTEET

Euroopan ihmisoikeussopimus SopS 85–86/1998 Luettavissa: <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1999/19990063> Luettu. 21.10.2021

HE 14/1985 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaiksi lainsäädännöksi.

Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_14+1985.pdf Luettu. 18.10.2021

HE 82/1995 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaiksi lainsäädännöksi.

Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_82+1995.pdf Luettu. 14.10.2021

HE 222/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_222+2010.pdf Luettu. 17.10.2021

HE 200/2017 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_200+2017.pdf Luettu. 24.10.2021

HE 177/2018 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_177+2018.pdf Luettu. 21.10.2021

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370

Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070370> Luettu. 16.10.2021

KKO: 2021:40 Luettavissa: <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2021/20210040> Luettu. 6.11.2021

KKO: 2019:99 Luettavissa: <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2019/20190099> Luettu. 9.11.2021

KKO: 2014:29 Luettavissa: <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2014/20140029> Luettu. 7.11.2021

KKO: 2006:84 Luettavissa: <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2006/20060084> Luettu. 10.11.2021

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806 Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110806> Luettu 17.11.2021

Pakkokeinolaki 30.4.1987/450 Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1987/19870450> Luettu. 16.11.2021

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> Luettu 21.10.2021

LÄHTEET

Dan Frände, Dan Helenius, Petra Hietanen-Kunwald, Tuomas Hupli, Risto Koulu, Juha Lappalainen, Heidi Lindfors, Johanna Niemi, Jaakko Rautio, Timo Saranpää, Santtu Turunen, Jyrki Virolainen, Mikko Vuorenperä 2017: Prosessioikeus. Helsinki: Alma Talent

Luettavissa. Vaatii käyttöoikeuden: <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/FAHBGXCTDG> Luettu. 4.9.2021

Fredman Markku 2021: Rikosasianajan käsikirja. Helsinki Alma Talent.

Luettavissa. Vaatii käyttöoikeuden: <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/HADBDXETEB> Luettu. 7.9.2021

Fredman Markku, Kanerva Janne, Tolvanen Matti, Viitanen Marko 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Alma Talent.

Luettavissa. Vaatii käyttöoikeuden: <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/IABBXXBTABHED> Luettu 14.9.2021

Halijoki, Juha: Rikosprosessuaalinen vapaudenriisto, Defensor Legis 2/2001

Luettavissa. Vaatii käyttöoikeuden: [https://www.edilex.fi/defensor legis/996](https://www.edilex.fi/defensor_legis/996) Luettu 18.9.2021

Halijoki, Juha 2002: Vangitsemisoikeudenkäynti ja Fair Trial, Defensor Legis 1/2002.

Luettavissa. Vaatii käyttöoikeuden: [https://www.edilex.fi/defensor legis/1066](https://www.edilex.fi/defensor_legis/1066) Luettu 22.9.2021

Hirvonen Ari 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki.

Luettavissa: https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf Luettu. 6.9.2021

Jokela Antti 2016: Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot: Oikeudenkäynti 1. Helsinki: Alma Talent

Luettavissa. Vaatii käyttöoikeuden: <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/FAIBJXCTEB> Luettu 11.9.2021

Rantaeskola Satu 2019: Rikos ja rikosprosessi. Tyrvää-Vammala-Sastamala. Warelia